

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Ústav židovských studií

MICVOT A EREC JISRAEL
MITZVOT AND ERETZ YISRAEL

Lenka Hájková

bakalářská práce

obor: Husitská teologie dvouoborová - judaistika

Praha 2006

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci
vypracovala samostatně a v seznamu
literatury uvedla veškeré informační
zdroje, které jsem použila.

V Praze, dne 29. března 06.

Linda Hájková

Obsah:

Plán práce	2
Úvod	2
I.	
MICVOT	
1. Co jsou to micvot	3
2. Rozdělení micvot	5
3. Účel micvot	7
EREC JISRAEL	
4. Území a hranice	8
5. Název	11
6. Původní obyvatelé	13
7. Svatost Erec Jisrael	17
II.	
MICVOT POJÍCÍ SE K EREC JISRAEL	
1. Micvot při obsazování Země	24
2. Micva usadit se v Erec Jisrael	28
3. Micvot související se zemědělstvím	29
4. Statut micvot pojících se k Erec Jisrael	46
Závěr	47
Resumé	48
Literatura	49
TABULKA	
Pramen jednotlivých micvot v Tóře.....	51

Plán práce:

Z halachických prací shromáždit všechny micvot, vážící se k Erec Jisrael. Udělat přehled a seřadit je do tematických skupin. Nalézt místa v Tóře, odkud jsou odvozeny, a jak se plnily dříve a jak se plní v současné době. Tzn. nezabývat se celým řetězcem vývoje jednotlivé micvy, nesoustředit se na diskuse v Talmudu. Naším záměrem není sestavit halachickou příručku, jen zmapovat problematiku.

Literatura: Východiskem pro naši práci jsou přehledy micvot (Book of Mitzvot, Sefer ha-Chinuch, Kicur Šulchan Aruch) a brožury zabývající se přímo micvot pojíci se k Erec Jisrael (The procedure of setting aside Trumot and Maasrot, Ha-arec u-micvoteha). Protože se tato literatura obsahově víceméně překrývá, nebudeme tyto prameny citovat. Naše práce je syntéza, a to především těchto pramenů.

Dále samozřejmě budeme používat Pět knih Mojžíšových a ostatní knihy Tanachu a jejich komentáře. Do Mišny a Talmudu budeme nahlížet jen druhotně, k odkazům výše zmíněné literatury. Z encyklopedií zejména Encyclopaedia Judaica a Encyklopedii starověkého Předního východu.

Zkratky:

ČEP = Český ekumenický překlad

EJ = Erec Jisrael

EncJud = Encyclopaedia Judaica

ESPV = Encyklopedie starověkého Předního východu

EU = Efraim Urbach

Jud = Judaismus od A do Z

KŠA = Kicur šulchan aruch

NL = Nechama Leibowitz

SCh = Sefer ha-Chinuch

TB, TJ = Talmud babylónský, Talmud jeruzalémský

Úvod

Naše práce má dvě hlavní části. První se bude zabývat, jak je z názvu patrné, osvětlením pojmu micvot a pojmu Erec Jisrael. Druhá část se pak bude zabývat micvot pojícími se k Erec Jisrael.

Pro zpřehlednění uvádíme na konci tabulku Prameny jednotlivých micvot v Tóře.

I.

MICVOT

1. Co jsou to micvot

V Tóře – Pěti knihách Mojžíšových - jsou zapsány náboženské příkazy judaismu - tzv. micvot (sg. micva, z hebr. kořene CVH - přikázat, nařídít). Tyto příkazy jsou v buď v Tóře výslovně napsány (např. Lv 11:2,3: *To jsou zvířata, která smíte jísti ze všeho dobytka, který jest na zemi. Vše z dobytka, co má rozdělené kopyto a polťi (zcela) rozpoltěním kopyta a přežvykuje, to smíte jísti.*), nebo jsou talmudskými učenci z Tóry vyvozeny (např. 39 základních činností zakázaných o šabat u je vyvozeno z blízkosti oddílu pojednávajícím o šabat u a oddílu pojednávajícím o stavbě miškanu - stanu setkávání.) Vedle samotného textu Tóry stojí *ústní Tóra*, ústní tradice předávaná z generace na generaci, která text vykládá a určuje, jak vlastně se mají jednotlivé micvot naplňovat.

Podle talmudské tradice (TB, Makot 23b) je v Tóře celkem 613 přikázání: 365 zákazů, jako počtu dní v solárním roce, a 248 přikázů jako počtu výběžků v lidském těle.¹ Řada z nich se týká Chrámové bohoslužby a přinášení obětí, takže v současné době, kdy Chrám neexistuje, lze dodržovat pouze 270 z celkového počtu : 48 přikázů a 222 zákazů.

Mimoto má výraz micva i další (přenesené) významy: 1, dobrý skutek či záslužný čin obecně; 2 projev dobré vůle, např. Gn 50:16-17: „Vzkázali tedy Josefovi, řkouce: Otec tvůj přikázal před svou smrtí, řka: Tak mluvte

¹Odkud to talmudští učenci odvodili? Z verše Dt 33:4: *tora civa lanu Moše, moraša kehilat-Jaakov* (...nauku, již přikázal nám Moše, dědictví obce Jakobovy): slovo Tóra (nauka) má gematrickou hodnotu 611 a dvě další přikázání, totiž *Já jsem věčný, tvůj Bůh* (Dt 5:6) a *Nebudeš mít jiného Boha mimo mě* (Dt 5:7) jsou proneseny přímo ústy Nejvyššího.

k Josefovi: Ó, odpust přece provinění bratří svých a hřích jejich, že zle tobě učinili, a nyní odpust, prosím, provinění služebníků Boha otce tvého.“ V Talmudu (TB, Jevamot 65b), jsme svědky následující diskuse: rabi Ilea jménem rabi Eleazara ben rabi Šimon tvrdí, že v zájmu zachování míru je člověku *dovoleno* odchýlit se od pravdy, jak je řečeno ve výše zmíněném verši Gn. Rabi Natan nesouhlasí s tím, že je to *micva* takto učinit pro zachování míru. Protože zde užívají termínu *micva* i pro záležitost svobodné vůle (oproti původní náboženské povinnosti), pro rozlišení se v talmudských diskusích objevuje slovo *chova* – povinnost.²

Protože *micvot* se mají plnit vědomě, vykonání *micvy* je provázeno požehnáním: *Požehnán budiž Hospodine, Bože náš, králi světa, který nás posvětil příkazy a nařídil nám...(např.oddělit chalu).*

Někdy se pronáší více veršů a ty jsou potom zakončeny ještě jedním požehnáním (např. *Požehnán bud' Hospodine, Bože náš, králi světa, který nám nařídil zabývat se slovy Tóry. A učiň příjemnými ... slova zákona Tvého v ústech našich... Požehnán bud' Hospodine, který učí Tóru svůj lid Izrael).* Nicméně za splněnou se *micva* považuje i bez pronesení tohoto požehnání.

Plnění *micvot* neospravedlňuje překračování jiných, např. stavba suky z kradeného materiálu se nepovažuje za splněnou *micvu*. Ani se nemají *micvot* plnit za každou cenu: zdraví a život člověka jsou vždy na přednějším místě, kromě tří: zakázané pohlavní styky, znesvěcení Jména (modloslužba) a nutí-li nás někdo k vraždě s tím, že pak zachová náš život.

Plnit náboženské příkazy jsou povinni chlapci po dosažení věku třinácti a dívky dvanácti let.

² Např. Mišna Sota VIII, 7.

2. Rozdělení micvot

Micvot se dělí se do několika kategorií podle různých hledisek:

1. Micvot ase - Micvot lo ta'ase: kladné micvot - příkazy, a naproti tomu záporné micvot - zákazy.

2. Micvot bejn adam le-Makom - Micvot bejn adam la-chavero: micvot upravující vztah mezi člověkem a jeho Stvořitelem, a naproti tomu micvot řídící vztahy mezi lidmi navzájem.

3. Micvot Mi-de-Orajta – Micvot Mi-de-rabanan: micvot výslovně uvedené v Tóře, či z Tóry vyvozené (již zmíněných 613) oproti micvot ustanoveným rabíny (např. slavení Chanuky). I před provedením micvot de rabanan se recituje *...který jsi nás posvětil příkazy a nařídil nám, ...* přestože v Tóře nic takového B-h nenařizuje (např. rozsvěcet chanuková světla). Všechny tyto micvot spadají pod příkaz z Tóry řídit se rozhodnutími rabínů.

4. Micvot še ha-zman graman: micvot, které se musí plnit v určený čas, např. povinnost odříkat Šema ráno a večer (když uléháš a když vstáváš). Od těchto povinností jsou osvobozeny ženy. Týká se to ovšem jen příkazů (micvot ase). Proto se např. dodržování šabatu, přestože jde o časově vymezený příkaz (*Pomni dne sabatu, abys jej světil - Ex 20:8*), týká i žen, protože tato micva je definována zároveň, na jiném místě jako zákaz (*...ale den sedmý jest dnem odpočinku....nebudeš konati žádné práce...Ex 20:10*)

5. Micvot konané vnějšími tělesnými údy (např. odvádět dávky kohenovi) a micvot vykonávané **srdcem** (např. prokazovat kohenovi úctu).

6. Název micva zastřešuje několikero výrazů použitých v Tóře k označení zákona či příkazu³:

Tora (pl.torot = doktriny a instrukce) např. Ex 16:28: *Tu pravil Hospodin Mojžíšovi: jak dlouho budete se zdráhati zachovávatí příkazy mé (micvotaj) a nauky mé (torotaj; řády)?*

³ Překlady termínů se velmi různí podle kontextu, uvádíme překlad z Jud, v citaci veršů pak v závorce překlad ČEP, liší-li se od verze Pěti knih Mojžíšových.

Chuka (pl. chukim = statuty či nařízení) např. Ex 27:21: Ve stanu úmluvy před oponou, která jest nad (schránou) svědectví, necht' připraví Aharon a synové jeho; (aby svítilo) od večera až do rána před Hospodinem; (toto budiž) věčným zákonem (chukat-olam; nařízení) pro pokolení jejich (zachovávaným) syny Jisraelskými.

Mišpat (pl. mišpatim = soudy) např. Dt 4:5: *Vizte, učil jsem vás ustanovením (chukim) a právům (mišpatim), jak mně přikázal Hospodin, Bůh můj, abyste tak činili ve středu země, kamž přicházíte, abyste ji zaujali.*

Edut (pl. edujot = svědectví, či eda - edot) Dt 4:45: *To jsou svědectví (edot) a ustanovení (chukim) a práva (mišpatim), která přednesl Móše synům Jisraele, když vyšli z Egypta.*

Mišmeret (opatření) např. Lv 8:35: *A u vchodu stanu úmluvy pobudete dnem i nocí sedm dní a opatrujte opatření (mišmeret; a budete držet stráž Hospodinovu) Hospodinova, abyste nezemřeli, neboť tak mně bylo přikázáno.*

7. Chukim - Mišpatim: z výše jmenované skupiny výrazů se často používá pouze tato opoziční dvojice. Rabínská literatura uvádí, že mišpatim jsou takové, které by byly platné i bez zapsání v Tóře (krádež, modloslužba, incest). Chukim takové, pro něž nemáme logické vysvětlení, jako např. ša'atnez. Učenci se ale i pro chukim snažili nalézt důvody jako např.: očista člověka, posílení lidské svatosti, aby měl Izrael zásluhy (TB, Mak. 3:16) ad.

8. Středověcí židovští filosofové rozdělili micvot na

Micvot sichlijot - racionální

Micvot šimijot - zjevené.

V zásadě jde o stejnou opozici jako u výše zmíněné skupiny. Učenci si všimli, že v Tóře jsou u některých micvot důvody uvedeny (exegetické důvody). První, kdo je rozdělil na rozumové a zjevené, byl Saadja Gaon, středověký židovský filosof. Rozumové dělí na vděčnost, úctu a společenské chování. Zjevené mají podle něho také rozumový aspekt neboli užitečnost, přestože Boží rozum stojí výše než lidský a Jeho záměry mohou být člověku skryty. Např. svátky umožňují člověku věnovat

se duchovním záležitostí a rozvíjet přátelství, zákony týkající se stravování pomáhají potírat modloslužbu.

9. Za některých okolností se micvot dělí na **kalot** (snadné) a **chamurot** (obtížné)⁴.

10. **Micvot še hen tlujot ba-arec** (nebo jen krátce micvot tlujot ba-arec): skupina micvot, které se pevně váží na Izraelskou zemi. Z větší části jsou to příkazy a zákazy týkající se úrody a sklizně.

3. Účel micvot

Judaismus je náboženstvím micvot - rituálních přikázání, která jsou zapsána v Tóře. Přestože talmudští učenci tvrdí, že odměnou za splněnou micvu je micva sama, odedávna až po dnešní dobu se zároveň ptají po účelu micvot (vždyť Tóra u některých z nich vysvětlení podává), dále po odměně a trestu (vždyť Tóra na některých místech trest stanovuje, a v Pirkej Avot 2:1 čteme: *A plň stejně pozorně snadný příkaz jako obtížný, neboť nevíš jaká odměna za ně přísluší*).

Uvádíme zde názor Ješajahu Leibowitze, významného židovského myslitele 20.století, jako příklad za všechny.

Leibowitz vidí účel micvot ve službě Bohu. Píše (s.17): *„Kdyby micvot byly vyjádřením filosofického poznání, měly morální funkci nebo by jejich záměrem bylo zdokonalovat společenský řád či zachovat Izraelský lid, praktikující Žid by pak sloužil leda sobě, společnosti či národu. Místo služby Bohu by Boží Tóru využíval k vlastnímu prospěchu jako nástroj k uspokojení vlastních potřeb.“* Oproti etice filosofů, pro niž nejvyšší a konečnou hodnotou je člověk, judaismus vidí člověka jako Boží stvoření Bohu podléhající. Vždyť kolikrát se v Tóře opakuje: *Já jsem Hospodin, tvůj Bůh?* Tóra neapeluje na lidské svědomí, jediné, co zná, jsou micvot, Boží imperativy. Leibowitz jako příklad za všechny uvádí (s.19): *„Miluj svého bližního jako sebe samého není žádnou zvláštností judaismu. Podobné poučky byly zapsány mysliteli, kteří nebyli judaismem ovlivněni,*

⁴ Viz Chul 12:5, Jev 47b; Av Zar 3a, Avot 2:1.

ani s ním nebyli obeznámeni, myslitelé Číny, Indie a Řecka. Navíc Miluj svého bližního jako sebe samého se v této podobě v Tóře neobjevuje, ale čteme tam: „Miluj svého bližního jako sebe samého, Já jsem Bůh.“

EREC JISRAEL

4. Území a hranice

Kde se vlastně rozkládá země, která byla v Tóře přislíbena synům Izraelským, a kterou Dt 8:7 popisuje takto: *Neboť Hospodin, B-h tvůj, uvádí tě do země krásné, do země potoků vodních, pramenů a proudů vyvěrajících v údolí a pohoří, do země pšenice, ječmene a vinné révy a fíků a granátového jablka, do země olivového oleje a medu, do země, v níž nebudeš jísti chléb poskrovnu, nic nebude v ní scházeti, země, jejíž kamení jest železo a z jejíchž hor budeš těžiti měď?*

V Tanachu jsou hranice zmíněny na několika různých místech, v různých historických souvislostech. Podle Müllera (s.19) se slib území jen v Pěti knihách Mojžíšových zmiňuje na 27 místech a navíc je ještě připomínán v Prorocích. EncJud uvádí tři způsoby vytyčení hranic EJ (podle Tanachu a Talmudu – TB, Git 8a, JT, Tosefta, Sifra), k těm připojujeme ještě dva další a vše doplňujeme poznámkami z ostatních zdrojů.

1. Hranice praotců (Gvul avot), odvozená z Gn 15:18-21: *Onoho dne sjednal Hospodin smlouvu s Abramem a řekl: potomstvu tvému dávám zemi tuto od řeky Egypta až k velké řece, řece Eufkrat.*

Řeka Egypta (též Egyptská řeka) je podle EncJud Nil, ale Herzův komentář ji ztotožňuje s Egyptským potokem z Nu 34:5, současným Wádí-el-Ariš na hranici Egypta a Palestiny. Eufkrat je pak podle něho hranice z období vlády krále Šalamouna, doby největšího rozkvětu a rozmachu království. V těchto hranicích, jak byly slíbeny Avrahamovi, se země nacházela jen toto kratičké období, jak o tom pojednává 1 Kr 5:1,4.

Nemůže nám ale neuniknout, že pojem *potomstvo Avrahamovo* je širší než pojem *Izraelský národ*. Müller (s.19) v této souvislosti odkazuje na texty Gn 50:24 a Gn 35:9-12 s tím, že „Abrahamovi potomci, kterým je smlouva určena, však rychle pozbývají univerzální charakter a Bůh stanoví, které rodové větvi bude slib příslušet“.

Své syny zplozené s Keturou odesílá Avraham na východ (Gn 25:1). V Gn 25:12 jsou vyjmenovány rody Jišmaela a jejich bydliště. Slib Jicchakovi Gn 26:3 (Jicchakovi přímo řečeno: *gur ba-arec ha-zot: „Přebývej v zemi této a budu s tebou a požehnám ti, ... a splním přísahu, kterou jsem přísahal Abrahamovi, otci tvému.*). Slib Jaakovovi Gn 28:13 (sen o žebříku: „...zemí, na které ležíš, tobě dám a potomstvu tvému.“).

Z Tóry se dozvídáme, že Avraham, Jicchak i Jaakov jsou v této zemi cizinci, přestože respektovaní (V Gn 23:9 Avraham od Chetských pro jistotu jeskyni pro zesnulou Sáru kupuje). Žijí uprostřed národů, které budou mít jejich potomci za úkol vyhladit. V Gn 13:7 čteme o sporu pastevců Avrama a Lota: *Kennanští a Perizští tehdyž bydleli v zemi.*

2. Hranice vyšedších z Egypta (gvul olej-micrajim): Odvozuje se z mnoha míst.

Dt 1:7-8 *Obratťte se a táhněte a jděte na pohoří emorské a ke všem sousedním místům jeho ve stepi, v pohoří, v nížině, v jižním kraji a na pobřeží moře, (totiž) do země kenánské a k Lebanonu až k veletoku, řece Peratu (Eufratu). Hle, položil jsem před vás zemi, pojdte a zaujměte zemi, o které přísahou slíbil Hospodin otcům vašim, Abrahamovi, Jicchakovi a Jakobovi, že ji dá jim a potomstvu jejich po nich.*

Dt 11:24 *Každé místo, kamž vstoupí spodek nohy vaší, bude vaše, od pouště a Lebanonu, od ‚Řeky‘, řeky Peratu až k západnímu moři bude územím vaším.*

Joz 1:4 *Vaše pomezí povede od stepi a tohoto Libanónu až k veliké řece, řece Eufratu, podél celé země Chitejců až k Velikému moři, kde zapadá slunce.*

Joz 11:16 – 12:6 popisuje podrobně, která území již Izrael pod Jozuovým vedením obsadil a Joz 13:2-5 území, kterou je třeba ještě obsadit. Velmi detailně jsou hranice také popsány při rozdělování země

losem mezi jednotlivé Izraelské kmeny v Nu 34:1-15; Ex 23:31 (stručně); Dt 1:6-8; Dt 34: 1-4.⁵

Zároveň je při východu z Egypta stanoveno, jaké území si Izraelský lid nárokovat nemá: pohoří Seir, které patří potomkům Esava.

3. Tzv. hranice navrátilivších se z Babylonu (Gvul olej-Bavel)⁶:

Vyjma pohanských pobřežních měst sahala hranice od pobřeží Galileje k Ijonu, dále pak k Hauranu na východě a pouštní cestou do Rabat-Amon a Petry zpět na pobřeží podél Římských limes. V 2 S 24:4 a v 1 Kr 5:5 se objevuje slovní spojení *od Danu až po Beer Ševu* a označuje EJ v její užším významu, odpovídajícímu oblasti *od potoka Arnónu až k hoře Chermónu a celou Jordánskou pustinu k východu*. (Joz12:1) – na území před Jordánem. Jsou to zároveň hranice území, kterého se týkají micvot pojící se k EJ, protože je to území, které v době Talmudu bylo obývané Židy.

4. ESPV definuje tzv. **starověkou hranici Palestiny** ohraničenou: sever - svatyně Dan (či dnes již vysušené jezero Chúle) a pohoří Chermón, jih - Beer-ševa, východ – pohyblivá hranice, závisející na rozloze obdělávané půdy, západ - Středozevní moře.

5. Hranice v knize proroka Ezechiela

Zařazujeme pro úplnost, toto vymezení má svá specifika, jak uvádí Müller (s.26): *„I když se Ezechiel nijak zásadně nerozchází s předchozími územními popisy, přesto je jeho vymezení zajímavé. Jednak geografickými detaily, jednak novými místními jmény, které zní již velmi podobně jako ty dnešní.“*

Ez 47:15-21: *A toto je pomezí té země: Na severu od Velkého moře směrem k Chetlónu při cestě do Sedadu, Chamát, Beróta, Sibrajim, který je mezi pomezím Damašku a pomezím Chamátu, a Chasér-tikón, který je*

⁵ Tosef., Ter. 2:12; Tosef., Chal. 2:11 Git. 8a - další zdroje.

⁶ Zdroje: Tosef. Šev. 4:11; Sif. Deut. 51; TJ, Šev. 6:1, 36c.

při pomezí Chavránu. Pomezí povede od moře k Chasar-énónu na pomezí Damašku daleko na severu a k pomezí Chamátu. To bude severní strana. Na východní straně vyměříte pomezí mezi Chavránem a Damaškem a mezi Gileádem a izraelskou zemí podél Jordánu k Východnímu moři. To bude východní strana. Na jižní straně půjde pomezí jižně od Támaru až k vodám sváru v Kádeši, k Nachale u Velkého moře. To bude jižní strana směrem k Negebu. Na západní straně bude tvořit pomezí Velké moře od jižního pomezí až naproti cestě do Chamátu. To bude západní strana.

Závěrem - V různých obměnách a pod různými názvy se mluví v podstatě o těchto přírodních hranicích: S=Libanonské pohoří, J=Rákosové moře, V=řeka Eufrat, Z=Středozemní moře. Müller (s.26) poznamenává, že popisy v Tanachu pro jejich nesystematičnost jsou nepřehledné, ale šest jmen se opakuje pravidelně: „*Judea, Samaří, západní břeh Jordánu, pobřežní planina, severní Negev a Jeruzalém. Lze je pak považovat za pevné body vyznačující jakési srdce Země Izrael.*“

5. Název

V různých dobách toto území neslo různé názvy. (Zdroj: Enc. Judaika a ESPV)

1. Retenu (Rtnw) byl název pro toto území spolu s částí Sýrie a Libanonu za egyptské střední říše a na počátku nové říše.

2. Churru byl název pro území EJ spolu s částí Sýrie, podle Churitů, kteří zde, ale hlavně v Sýrii sídlili. (14. - 13. stol.př.o.l. – od 19. dynastie egyptských faraonů.)

3. Kn´n je další název, užívaný od 14. stol.př.o.l. do 12. stol př. o. l., v předizraelském období (období praotců) také *Erec Kena'an* či *Erec ha-Emori*.

4. Erec Jisrael. Po dobytí země izraelskými kmeny začíná úplně nové historické období země. V Gn 40:15 nacházíme raný, běžně užívaný termín *Erec ha-Ivrim* (země Hebrejců). Ještě po dobytí EJ, než se po mnoha pokoleních ustálil název Erec Jisrael, se země nazývala Kanaan či Kenaan podle původních obyvatel a to až do období II. Chrámu.

Nalezneme i názvy *Erec bnej Jisrael* (Joz 11:22) či *Erec Jisrael* (1S13:19), jež se vztahují spíše než k území pevných přírodních hranic k území obývanému Izraelity. Není též jasné, zda království Saula, Davida či Šalamouna nesla oficiální název.

V Tanachu se vyskytuje i jen zkrácené označení Země (ha-Arec). Tento tvar najdeme už v Lv 19:23 (*Až přijdete do země (el-ha-arec) a budete sázeti všeliký strom...*), dále v Joz 11:23, 12:1, Ez 45:1 a Rt 1:1.

Název Erec Jisrael se v Tanachu nachází v již zmíněné 1 S 13:19 (nejstarší zmínka tohoto názvu): *V celé izraelské zemi (be-chol erac-jisrael) nebylo možno najít kováře.*

5. Judea. Po babylonském exilu, kdy se většina navrátilců usadila v Judovi (Judeji), se také název Jehudi (přes aramejské Jehud) stane názvem obyvatel – dosud Izraelitů či Hebrejců. Jr 34:14. V rámci Hasmonejského a později Herodova království se název Judea vztahoval na území obývané Židy ovšem daleko za hranicemi původního území kmene Jehuda v období I. Chrámu. Název Jehud byl používán jak Peršany (v dokumentech, na mincích provincie), tak po nich nastoupivšími Řeky a Římany. Judea, Galilea a Samaří. Judsko - latinsky Judea, název pro Palestinu v době perské.

6. Palestina: (dle ESPV) Po Bar Kochbově povstání změnili Římané název oblasti na Palestina. Název pochází z doby Hérodovy, vznikl pořečtěním hebrejského výrazu Pelištim či Pelešet, řecky Palaistiné, latinsky Palaestina. A to podle jednoho z tzv. mořských národů - Pelištejců či Filištinů, který se ve 13. stol. př.o.l. usadil na jihozápadě země a vytvořil tu městské státy. Tento název zavedli v 1.-2. stol. Římané po porážce Židů v římsko-židovských válkách.

6. Původní obyvatelé

Podle Tóry měl Izraelský národ o svou zemi bojovat. Ale nechťelo se jim, pouštní život byl do jisté míry ideální, nemuseli se starat o materiální věci (šaty na nich nezvetšely), o jídlo (denně jim padala z nebe mana) a navíc Hospodin chodil s nimi a vedl je.

Dt 20:1-15 obsahuje pokyny pro vedení války s jinými národy (je třeba jim nejdříve nabídnout mír, pokud se chtějí podvolit), ale válka se sedmi národy je jiného druhu (Dt 20:17): Izrael je má učinit klatbě propadlými.

K vyhlazení sedmi národů se vztahují dvě micvot, Dt 7:1-2 kladná: *Až tě uvede Hospodin, Bůh tvůj, do země, do které přicházíš, abys ji zaujal, a vyžene národy četné před tebou, Chitského a Girgašského, Emorského a Kanánského a Perizského a Chivského a Jebusského, sedm národů četnějších a mocnějších tebe, 2. a (vy)dá je Hospodin tobě a ty je budeš bít, tak učiníš je propadlými klatbě, neučiníš s nimi smlouvu a nedáš jim milost.*

A Dt 20:16-17 záporná: *Avšak z měst národů těchto, které Hospodin, Bůh tvůj, dává tobě v úděl dědičný, nikoho živiti nebudeš, 17. nýbrž učiníš je klatbě propadlými ...*

Podle SCh to byly národy modloslužebné (dle Dt 12:31) a Izraelský národ měl za úkol „vymazat jejich památku z pod nebes“ ze dvou důvodů: aby po nich nezbylo ani památky a Izrael se tak nemohl učit z jejich činů (Dt 20:18), a aby to byla pro Izrael lekce do budoucnosti, aby viděli, jak dopadne ten, kdo se k modloslužbě uchýlí.

SCh přináší i odpověď na otázku, proč tyto národy byly stvořeny, když měly být nakonec vymazány? Vysvětlení: každý člověk je nadán svobodnou vůlí a má na výběr, zda bude dobrý nebo zlý, v tomto ohledu Věčný, budiž požehnán, nikoho do ničeho nenutí, tyto národy se daly hříšnou cestou, která vedla až k jejich zkáze, ale na počátku Stvoření byli schopni dobra. Možná že tyto národy měly krátké období, které stálo za to, aby byly stvořeny, nebo alespoň jedna osoba dobrá se mezi nimi našla. K tomu TB, Avoda Zara 10b poznamenává, že takový Amalekita (jiní ovšem tvrdí že byl potomek Ezaua, což byl Amalekův děd) byl Antonius - římský vládce a přítel Rabi Jehudy ha-Nasiho.

Přestože micva ohledně sedmi národů se váže časově ke vstupu do země a král David vybil většinu z těchto národů, zůstali jedinci, kteří se asimilovali (utopili se) mezi národy a vůči nim tato povinnost trvá, kdokoli, kdekoli je najde. Jiné komentáře na základě TB, Sota 35b připouštějí, že jestliže se příslušníci těchto národů nacházejí mimo jejich původní teritorium, je povinnost zabít jen jejich muže, ženy a děti mohou být ušetřeny.

K těmto válkám nepotřebuje král povolení bejt dinu (Sanhedrinu), totiž proti sedmi národům, Amalekovi a když je Izrael napaden, a zároveň tyto války mají přednost před jinými pouze dobyvačnými.

Maimonides (in SCh) tvrdí, že to platí pro všechny generace, narozdíl od micvot jako rozdělit si zemi apod., které se vztahují jen na moment vstupu do EJ, a platí do vymazání úplně posledních stop.

Obecně o původních obyvatelích tohoto území:

Obyvatelé tohoto území byli (dle ESPV) různého původu: semitští Amorejci a Kananejci (s nimi jsou příbuzní Foiničané usazení na syrsko-libanonském pobřeží), nesemitští Pelištejci (příšedší sem z řecké oblasti ve 13. stol. př.o.l., z Balkánu a Ilýrie, či podle Bible z Kaftóru (nejspíše Kréta či označení v širším smyslu pobřežní a ostrovní egejské oblasti)); jako mořské národy byly známy v Egyptě, jejich nájezd odražen Ramessem III v námořní bitvě kolem roku 1194 př.o.l.) indoevropští Chetitě (či Chorejci), nejspíše potomci armenoidních Churritů.

Jednotlivé národy:

Kenaanský - název pochází z akkadského kinachchu - purpur. Tak se nazývali i Féničané - National Geographic, říjen 2004, s.26-49 v článku Féničané uvádí, že mluví-li historikové o jejich (fénické) kultuře před rokem 1200 př.o.l., mluví o nich jako o Kananitech. Řekové je nazývali phoinikes = červený lid, podle ceněné purpurové látky, kterou Féničané vyváželi. Barvivo se vyrábělo z měkkýšů (což nám nemůže nepřipomenout „petil techelet“ na cicit.) Řada menších městských království. V Tóře je zapsán rodokmen Noachova vnuka Kenána: Gn 10:1-19: *Tito jsou rodové synů Noachových: Šem Cham a Jefet; narodili se jim synové po potopě.*

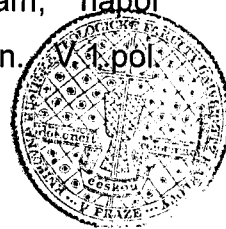
7. Synové Chamovi: Kůš, Micrajim, Půt a Kenaan. 15. Kenaan zplodil Cidona, prvorozeného svého, a Chéta, 16. pak Jebusa, Emora, Girgaše, 17. Chivského, Arského a Sínského, 18. Arvaského a Cemarského a Chamatského, a poté se rozšířila pokolení Kenaanská; 19. a bylo území Kenaanské od Cidonu směrem do Geraru až do Ázy, směrem do Sedomu a Amóry a Admy a Cebojimu až do Lašy.

Podrobnosti o **Perizském, Chivském a Girgašském** v ESPV nebyly nalezeny, ale jak vyplývá z rodokmenu Kenána, jednalo se (snad i v případě nejmenovaného Perizského) o další kenánské kmeny.

Chitský (Chitti, Chetejci, Chetský): etnikum náležející k anatolské skupině Indoevropanů. Do Malé Asie přišli v několika vlnách - Chetitě se usadili v centrální Anatolii, Palajci na jejím severozápadním okraji, Luvijci v jižní části poloostrova. V Malé Asii narazili na obyvatelstvo s vyspělou kulturou, organizovanou v městských státech – Chatti, Chattijci – se kterými zápasili o moc, zvítězili, ale kulturně se jim podřídili. V 17.-12. stol. byli vůdčím prvkem v Chetitské říši. Biblické pojmenování Chetejci (Chetitě) se ovšem vztahuje k syrsko-palestinskému obyvatelstvu až časného 1. tisíciletí př.o.l., jemuž byly v 19. stol. připisovány monumentální hieroglyfické nápisy nalezené v Sýrii a jihovýchodní Anatolii. Až objev klínopisných dokumentů v Tell el-Amarně ze 14. stol. př.o.l. přivedl na scénu zemi Chatti, lokalizovanou do centrální Anatólie, a přinesl i četné zmínky o přítomnosti Chatti v Sýrii. Název Chetejci se vžil pro označení lidu 2. pol. 2. tisíciletí, který ovšem svou řeč nazýval nésitština. Obyvatelstvo 1. tisíciletí př.o.l. zmiňované Bibli se pro odlišení začalo nazývat „pozdně chetitské“, ale byli to převážně potomci Luvijců.

O Chetských mluví kniha Genesis, právě od nich kupuje Avraham jeskyni k pohřbení své ženy Sáry.

Emorský (Amorejci, akkadsky Amurru, hebrejsky Emori, v sumerských textech označováno MAR.TU): polonomádské etnikum bez vlastní písemné tradice, známé z textů okolních etnik, nejspíš přináleželo (alespoň jazykově, podle vlastních jmen) k západosemitské skupině, pastevecké kmeny původně ze stepí na západním břehu středního Eufratu. Se vznikem Mezopotámie dochází ke srážkám, nápor pasteveckých skupin do obdělávaných území není vítán.

2. tisíciletí se v mnoha mezopotámských státech uchytli amorejští vládcové, kulturně však byli pohlceni. Ve 2. tis. př.o.l. stopy po amorejcích v Mezopotámii mizí, termín *amurru* se užívá k označení západu. S Amorejskou expanzí bývá spojována biblická patriarchální tradice, semitská populace, která dorazila s amorejskou vlnou do Palestiny v období biblických patriarchů se nazývá Kenanejci a Amorejci.

ESPV uvádí, že Kananejci byli hlavními obyvateli oblasti před příchodem jiných semitských kmenů a skupin (s. 300). Název Kenánci pravděpodobně označoval obyvatele nížin, zabývající se zemědělstvím, zatímco pojmenování Amorejci se vztahovalo spíše na obyvatele horských oblastí, zabývající se pastevectvím. Amorejci a Kenánci se dělili do dalších kmenů, jak jsou zmíněny v už v Gn 15:18-20: *Onoho dne sjednal Hospodin smlouvu s Abramem a řekl: potomstvu tvému dávám zemi tuto od řeky Egypta až k veliké řece, řece Eufrat; 19. (a národy): Kénského, Kenízského, Kadmonského, 20. Chetského, Perizského, Refajského, 21. Emorského, Kenaanského, Girgašského a Jebuského.*

V Gn 21:16 je Avramovi vyjeveno, že jeho potomstvo bude ujařmeno v cizí zemi: *Teprve čtvrté pokolení vrátí se sem, neboť až posud (ještě) nebyla dovršena vina Emorských.* Nabízí se souvislost s obyvateli Amory (Gomory) z Gn 18:20, ale je tu rozdíl pravopisný (Amora se píše se s ajin ne s alef.)

Jebússký (Jebusejci): název kenaanského kmene, který obýval Jeruzalém a jeho okolí, zmínky v Dt 7:1, Sd 19:10, I Pa 11:4.

Refajští : Zmíněni v 2 S 5:18 dolina Refájců (boje s Pelištejci). Též Joz 12:4 a 13:12.

Pelištejci. V souvislosti se sedmi národy se o nich nemluví. V Bibli je zmíněna země Pelištejců, když vycházel Izrael z Egypta, dále s nimi bojoval David (2 S 5:18). V Bibli se s nimi setkává a pobývá u nich Jicchak. V průběhu 1. pol 12. stol. (ESPV s. 303) obsadili jižní část kanánského pobřeží. Patřili do okruhu egejsko-mykénské kultury, hovořili zřejmě jazykem příbuzným řečtině, na kanánském pobřeží vytvořili pět pobřežních městských států: Gazu, Ašdod, Aškalón, Gat a Ekron, kde si v podobě vládnoucí vojenské kasty podmanili dříve usazené kanánské obyvatelstvo.

7. Svatost Erec Jisrael

Kdo nahlédne do židovské modlitební knihy, nemůže mu uniknout častá zmínka o Izraelské zemi, opětovném shromáždění na Sionu či o znovuvybudování Chrámu. Pouto izraelského národa k Izraelské zemi, je výrazný rys judaismu, po dvou tisících letech u mnohých ovšem zakrnělo na čistě teoretický vztah. Paradox tohoto pouta vystihl Šlomo Avineri (Zrození moderního sionismu, s. 9,10): *„To, co židy odlišovalo od křesťanských a muslimských komunit, mezi nimiž po dvě tisíciletí žili, nebyla pouze jejich odlišná náboženská víra, ale také jejich pouto jakkoli nejasné, k daleké zemi předků. Právě proto byli ostatními považováni – a chápali tak i sami sebe – nikoli za pouhou menšinu, ale za menšinu v exilu. Na druhé straně je pravda, že přes veškerou emocionální, kulturní a náboženskou intenzitu nezměnilo toto pouto k Palestině praktický chod židovského života v diaspoře. Židé se možná třikrát denně modlili za vysvobození, které by změnilo svět a přeneslo je do Jeruzaléma, ale nevystěhovali se tam....Víra v návrat na Sion nikdy úplně nezmizela, ale historické prameny dokazují, že jako celek se Židé nestavěli k myšlence návratu o nic aktivněji než většina křesťanů k druhému příchodu Krista na zemi. Návrat byl důležitou součástí hodnotového systému jako symbol víry, integrace a skupinové identifikace, ale jako aktivující prvek historické praxe měnící realitu v průběhu historie byl téměř úplně kvietistický. Židovské náboženské myšlení dokonce vypracovalo teorii, jejímž cílem bylo legitimizovat tuto pasivitu velmi silně skeptickým přístupem k jakýmkoli aktivním zásahům do božského řádu věcí. Nikoli lidský zásah, ale Boží prozřetelnost by měla rozhodnout, kdy a jakým způsobem budou Židé vysvobozeni z exilu a přivedeni zpět na Sion. To je tedy onen paradox: na jedné straně silné pouto k Zemi izraelské, z něž se stal možná nejvýraznější rys židovské identity; na druhé straně kvietistický přístup k jakýmkoli praktickým či taktickým důsledkům tohoto závazku.“*

Nemusíme snad připomínat, že Erec Jisrael, Izraelská země, o které v této práci mluvíme není totožná územně s moderním Izraelským státem.

V souvislosti s výjimečností Izraelské země a micvot, spojených s ní, se hovoří o svatosti – *kduša*. Minhahar (s.5) uvádí, že EJ požívá dva druhy svatosti: vlastní svatost pramenící z přítomnosti Šchiny a svatost, která pramení z toho, že v ní přebývá Izraelský národ a plní micvot tlujot ba-Arec.

Svatost pramenící z přítomnosti Izraelského lidu

Podle Minhahara má dvě fáze: za dnů Jozua a za dnů Ezry. Když Jehošua bin Nun dobyl Zemi, začala tato Země požívat zvláštní svatosti, nazývané *kduša rišona*, která zanikla zbořením I. Chrámu.

Ale po Babylonském exilu nejenže se nevrátili všichni Židé, ale ani se neusadili ve všech místech, která původně obývali ti, co vyšli z Egypta. Ezra Písař zemi znovu posvětil, tedy jen ta místa, jež obývali v té době Židé, a země začala požívat tzv. *druhotné svatosti*, která podle tradice má trvat už na věky. Přesto už tehdy oddělování *trumot* a *maasrot* bylo povinné ne z Tóry, ale jen jako rabínský příkaz. Taková je situace i dnes, většina micvot vážících se k EJ má statut *de-rabanan*, protože na území EJ zatím sídlí jen menší část Izraelského lidu a většina zatím setrvává v diaspoře. (Existují i názory že všech 316 micvot je závazných jen na území EJ, v diaspoře jde o pouhý „nácvik“)

Svatost pramenící z přítomnosti Šchiny

Nejprve je třeba vysvětlit, co to Šchina je. Obecně se překládá jako Boží přítomnost nebo imanence. Podle talmudských učenců přebývá mezi těmi, kdo studují společně Tóru, na Židech shromážděných k modlitbě a na členech *Bejt dinu*, či mezi zbožnými manželi. Toto jméno se v Tóře ani v Tanachu nenachází, jen sloveso *šachan* – dlít s podmětem Hospodin.

Minhahar odvozuje přítomnost Šchiny v EJ z následujících veršů:

Jl 4:2: Protože je nazvána Hospodinem Moje země: ...a budu je tam soudit (pronárody) kvůli svému lidu, kvůli svému dědictví, kvůli Izraeli, kterého rozehnali mezi pronárody. Mou zemi (arci) rozdělili.....) a nachalat ha-Šem - dědictví Hospodinovo, 1 S 26:19: (David, když se skrývá v poušti před Saulem; poté se odebere ke králi Gatu) *Vždyť mě dnes*

zapudili, abych se nemohl podílet na Hospodinově dědictví, jako by řekli: jdi sloužit cizím bohům..

Nu 35:34: Neznečisti zemi, ve které bydlíte (atem jošvim ba), ve které sídlím (še ani šočen be-tocha), neboť já Hospodin sídlím mezi syny Izraelskými (šočen be-toch bnej-Jisrael)

Dt 11:12: Země o niž Hospodin, Bůh tvůj, pečuje (dereš ota) - vždy jsou oči Hospodina, Boha tvého, (upřeny) na ni od počátku roku až do konce roku

Problematika pojmu Šchina

EncJud rozlišuje dva významy slova Šchina - Boží přítomnost:

Jednak ve smyslu konkrétním skutečné dlení, přebývání (hebr.šachan), jednak v abstraktním smyslu symbolické vyjádření, že Boží jméno je nad svatyní či mezi lidmi (hebr. šikken šem)

Konkrétní význam

Boží přítomnost se omezuje na stan setkávání a jiné viditelné jevy, které slouží jako nositel Boží přítomnosti, např. archa s anděly, mrak zakrývající Boží slávu, když se pohybuje-hithalech.

Lv 26:11-12: a dám příbytek svůj (miškani) do středu vašeho a nebude si vás duše má ošklivit 12kráčetí budu (hithalachtí) ve středu vašem a budu vám Bohem a vy budete lidem mým. (Ale i 2 S 7:6-7).

Šachan – Ex 25:8 a Ex 29:45- 46. Na zmíněných místech se pobývání chápe doslovně, přímo název Šchina se v Tanachu nevyskytuje, je to termín rabínské literatury a je to abstrakce výše uvedených konceptů dlení, pobývání. Stan představuje královské sídlo, kde mezi dvěma cheruby skutečně sedí Boží majestát – skryt lidskému zraku. Koncepce bohoslužby je antropomorfní (lifnej ha-Šem = v Jeho přítomnosti) a pramení z raných pojetí posvátna. Archa = podstavec a Boží majestát trůní nad cheruby (1 S 4:4; Ž 80:2; 99:5 aj). Toto pojetí vyžaduje zachovávat přesná pravidla svatosti a čistoty. Musí být zachována oddělenost. (Nu 17:28 aj.). Přiblížit se znamená vstoupit do skutečné sféry Boží přítomnosti což je fyzicky nebezpečné – Nu 16:35 a Ex 40:35.

Nejčastější obrazy:

1. Oblak a sloup (Nu 7:89, Nu 9.15, 16, Nu 11:25).

2. Schrána (Nu 10:33-34; Joz 3:3; Nu 10:35-36 a 1 S 4:4-7).

K označení Boží přítomnosti se užívá i jiných výrazů, nejčastěji *kevod haŠem* (sláva, velebnost, např. Ezechiel), ale i Ex 40:34 při zasvěcení miškanu: *Tu zakryl oblak stan úmluvy a velebnost Hospodinova naplnila přibýtek*. Dále Nu 14:10...*Ale velebnost Hospodinova (u-chvod-ha-Šem) zjevila se všem synům Jisraele ve stanu úmluv*. Samotný Hospodin se zjevit nemůže, protože se píše, že by dotyční zemřeli, zjevuje se zástupný jev, podobně jako v rabínské literatuře z nebe promlouvá jen ozvěna (Božího) hlasu, tzv. *bat-kol*.

Abstraktní význam

Rabínská literatura se v této souvislosti vyrovnává s následujícími tématy⁷:

- 1 Je Šchina totožná s Bohem?
- 2 Nebezpečí antropomorfismu.
- 3 Problém místa a všudypřítomnosti

Ad1 V Tanachu je Bůh nazýván mnoha jmény, která svědčí (spíše než o redaktorech) o atributech a skutcích, což je shrnuto ve výroku R. Abby bar Memela (1. generace palestinských amoraim (Ex Rabba III, 6)):

„A Bůh řekl Mojžíšovi (Ex 3:14): Chtěl bys znát mé jméno? Nazývám se podle mých činů. (...) Když soudím má stvoření, nazývám se Bůh, když odplácím ve válce zlovolníkům, nazývám se Hospodin zástupů, když odročím trest za lidské hříchy, nazývám se El-šadaj (Všemohoucí Bůh) a když jsem ke Svému světu shovívavý, nazývám se Adonaj, protože to je jméno odkazující k atributu milosrdenství, (...)Proto Jsem, který jsem, na základě mých činů.“

⁷ Zpracováno dle knihy *The Sages - Their Concepts and Beliefs* od Ephraima E. Urbacha. Uplatňuje zde kritický přístup - jeho záměrem není popsat (jak sám uvádí, str.16) judaismus 2. Chrámu a století po churbanu. Snaží se vykreslit myšlenky a představy učenců s tím, že existovaly i jiné trendy, jejichž stopy se objevují v pseudepigraphách a kumránských svitcích, ale i ve výrociích učenců samotných, jak se nacházejí v diskusích. Srovnává mimokanonické a sektářské zdroje s kanonickými, používá filologicko-historickou metodu.

Tato interpretace jmen popírá všechny mytologické výklady. A platí i pro jména pobiblické doby. Otázkou zůstává, zda v Talmudu a midraších se nachází pojetí, které by oddělovalo Boha od Šchiny. Maimonides (v komentáři ke Gn 46:1) uvádí: „Šchina je Boží sláva stvořená Bohem.“ Oproti němu Nachmanides (v komentáři ke stejnému verši) tvrdí: „Jak se tedy můžeme modlit ke slávě podle verše (odtud to odvozuje i Maimonides) Gn 46:1, to bychom byli modloslužebníci. Ne, ne - mnoho učenců má za to, že Šchina = Svatý budiž požehnán.“

E. Urbach zjišťuje, že přestože Šchina jako femininum svádí k vytváření dvojic a rodin byť i jen jako abstraktních pojmů⁸, v Talmudu a midraších nedocházelo ke směšování pojmu Šchina s pojmy jako Moudrost (který užívá helenistická literatura, či Filón nebo Moudrost Šalamounova, ta přímo mluví o Moudrosti jako Nevěště či Družce Boha), ani jinými femininy jako Princezna, Paní, Královna či Nevěsta. Femininní prvek hrál významnou roli v Kabale ovlivněné gnosí. Dle rabínského pohledu se Boží přítomnost ve světě a způsoby Božího zjevení pojí k chování a skutkům člověka.

Ad2 V Bibli samotné ale antropomorfní představy existují - Bůh se zjevuje v různých podobách : Král sedící na trůnu, stařec, ... Tyto literární antropomorfní obrazy na jedné straně usnadňují lidské chápání, ale na straně druhé otevírají cestu pro infiltraci mýtu. Judaismus stejně jako všechna náboženství řeší problém, jak překlenout propast mezi věřícím a Bohem, který je zároveň blízko a zároveň daleko. Tato mezera se často vyplňuje silami, kterými Bůh působí ve zjevném světě, nebo logem. Rabínské zdroje o tomto přímo nepojednávají, ale toto téma vyvstává ze způsobu, jakým je použito Božích jmen a přívlastků. Jedním z titulů je Šchina, Boží přítomnost. Neznamená to "místo" kde by se Bůh nacházel (kořen šachan=dlít), ale *skrytou přítomnost*.

⁸ Filón (citovaný Urbachem str. 65): „Ze svazku otce stvořitele a jím stvořené episthémé – vědění se rodí syn, smyslový svět.“ Dle Urbacha s.51 je řecký koncept Boží imanence v přírodě *neměnný zákon*.

Ad3 Problém místa a všudypřítomnosti ilustruje následující midraš (Gn Rabba IV:4, in EU s. 48): „*Jistý Kúšijec se zeptal rabi Meira: Je možné, že Ten, o kterém se píše “Nenaplňuji snad nebesa a zemi?”*, mluvil s Mojžíšem z místa nad víkem schrány. Odpověděl mu: „*Přines mi zvětšovací zrcadla!*“ Učinil tak. Řekl mu: „*Podívej se na svůj obraz*“. Viděl se zvětšeně. „*Přines mi zmenšovací zrcadlo!*“ Učinil tak. „*Podívej se na svůj odraz v něm*“. Viděl se zmenšeně. Řekl mu: „*Když ty, který jsi jen maso a krev, se můžeš libovolně změnit, o co víc tak může učinit ten, který promluvil a byl stvořen svět!... Když chce - Nenaplňuji snad nebesa a zemi?; a když chce – mluví s Mojžíšem z místa nad víkem schrány*⁹.“

Ale opačný názor přináší kolega rabi Meira rabi Jose: TB, Suka 5a (EU s.49): Učí se: Rabi Jose řekl: Šchina nikdy nesestoupila na zemi ani Mojžíš a Elijáš nikdy nevystoupili do nebe, jak je řečeno: Nebesa jsou nebesa Boží a zemi dal synům lidským. Slova Rabi Joseho udivila amoraim, protože je lze vyvrátit mnoha verši. Moudří výroky usmířili kompromisem: Ve skutečnosti Šchina sestoupila, ale ne pod deset loktů, a Mojžíš a Elijáš vystoupili k nebi, ale ne nad 10 loktů. Deset loktů představuje jinou doménu.“ I přes velkou blízkost je třeba zachovat odstup - obrany proti gnosi a jiným směrům.

Z různých zdrojů (EU s.43) je zřejmé, že epitetonu Šchina je užíváno k označení Boží přítomnosti mezi lidmi, ne na určitém místě (zvláště po zboření Chrámu). Značí nejen přítomnost, ale spíše blízkost, intimnost.

Nicméně po zboření Chrámu se s problémem místa přebývání Šchiny učenci potýkali. Tóra orientaci při modlitbě neřeší, každý směr je vhodný. Nicméně Chrámu byla připisována určitá jedinečnost i co se týče modlitby. V Tanachu viz: Ž 3:5 (4), Jon 2:8, 1 K 8:48-49; Da 6:11; pak i Mišna, Berachot VI:5.

Ještě na konci 3. století debatovali amoraim o tom, zda Šchina odešla z místa, kde stával Chrám, po té, co byl zbořen. R. Šmuel bar Nachman: „Než byl zbořen, přebývala tam, ale po zboření vzal On svou Šchinu do nebe.“ Jeho současník R. Eleazar b. Pedat: (tato diskuse v Tanchuma Šemot či Midraš Tehilim XI, 3): „Ať je zbořen či ne, Šchina se nehnula ze Svého místa“. O století později amora Rabi Acha tvrdí: Šchina nikdy

⁹ Gn 25:22

neopustí Západní zeď Chrámu, jak je řečeno: „Hle, právě stojí za naší zídkou“ (Pís 2:9). Oporu k tomuto názoru lze najít v halaše, vztahující se ke směru modlitby, jejíž kořeny jsou staré, ale v různých fázích lze sledovat, jak se moudří potýkali s otázkou místa přebývání Šchiny po zničení Chrámu. V Ž 3:5(4) je modlícímu se odpovídáno z *Jeho svaté hory* a i Jonášova modlitba vchází „*k Tobě ve Tvůj svatý chrám*“ (Jon 2:8). Viz též 1 K 8: 48-49: „*navrátí-li se tedy k tobě celým srdcem a celou duší v zemi svých nepřátel, kteří je odvedli do zajetí a budou se k tobě modlití směrem ke své zemi, kterou jsi dal jejich otcům, k městu, které jsi vyvolil, a k domu, který jsem vybudoval ve tvém jménu, vyslyš v nebesích, v sídle, kde přebýváš, jejich modlitbu a prosbu a zjednej jim právo.*“

II.

MICVOT POJÍCÍ SE K EREC JISRAEL

1. Micvot při obsazování EJ

V literatuře jsou jako micvot tlujot ba-arec uvedeny micvot související s úrodou, desátky apod. Ale většinou jsou alespoň stručně zmíněny i micvot, které měl splnit Izrael, když zemi obsazoval, tzv. micvot při vstupu do EJ - *ba-knisa la-Arec*.

V Tóře (především v Dt) se objevuje často věta: *když překročíš Jordán*. Znamená podmínku pro následující příkaz. Často není jasné, kde se předěl mezi podmínkou a zbytkem věty, samotným pokynem, příkazem, nachází. Může za to hebrejská spojka vav, která se nachází ve větě vícekrát, a to ve dvou významech: buď pokračování podmínky (a až, a když) nebo přechod na druhou část souvětí (pak, tak, tedy udělej to a to). Takto začíná řada příkazů, které bychom mohli označit jako micvot při vstupu do země, nicméně v literatuře v této skupině nefigurují.

V SCh byly nalezeny i další micvot, které bychom mohli označit jako související s EJ, ale jež nikde nejsou uvedeny jako pojící se k EJ, např. že levi nemá mít dědictví v Izraelské zemi, ani podíl z kořisti při dobývání (Dt 18:1). A samozřejmě micvot, vážící se k Chrámu a obětem, nebo to, že kohenovi náleží vnitřnosti z poraženého zvířete a první stříž (ty Chafec Chajim uvádí jako platné – ovšem jen jako de-rabanan – i v diaspoře). Další věci související se vstupem do země si všímá NL (s. 135): Čtyřicet let na poušti jedli Izraelité, co se týče masa, jen maso obětí, neexistovalo něco jako *basar chulin* nezasvěcené maso. Kdokoli chtěl maso, přinesl *šlemim* - oběť míru. Ale když Izraelité přišli do EJ bylo jim povoleno *basar taava* – „jísti maso dle libosti duše své“ (Dt 12:20).

Nicméně jako *micvot při vstupu* jsou v literatuře uváděny jen tři následující micvot. Důvodem je snad to, že jen tyto tři byly chápány nadčasově – stejně jako v historii Izraele tisíce lidí bylo nadáno prorockým duchem, ale do kánonu Tanachu byla zařazena jen ta, jejichž platnost nevyprchá s časem.

1. Zvolit si krále (Minuj melech). - Dt 17:14-15: *Až vejdeš do země, kterou Hospodin, Bůh tvůj, dává tobě a zaujmeš ji a budeš v ní bydlet i a řekneš: „Ustanovím nad sebou krále jako všichni národové, kteří jsou vůkol mne!“ 15. Stanovíš, ustanovíš nad sebou krále, kterého vyvolí Hospodin, Bůh tvůj; ze středu bratří svých ustanovíš nad sebou krále; nemůžeš sobě dáti muže cizozemce, který není bratr tvůj.*

Král má být ustanoven Bejt dinem, Soudním dvorem (dle Minhahara), složeným ze sedmdesáti starších a prorokem. Jehošuu, jako vůdce lidu, jmenoval Moše a jeho Bejt din. Šaula a Davida Šmuel z Ramatu a jeho bejt din. Ustanoveného krále je třeba pomazat olejem pomazání a jakmile se tak stane platí pro něho a jeho syny navždy, kralování se dědí. Pokyny pro krále následují v oddíle Dt 17:16-: Král by neměl mít příliš koní, aby nevedl lid zpět do Egypta, neměl by mít mnoho žen, aby ho nesvedly k modloslužbě, měl by si pořídit opis Tóry a studovat ji, aby se naučil bázni před Bohem a nevypínal se nad ostatní.

Tanach podrobně zachycuje osudy Izraelských králů, kdy jsme nejednou svědky toho, že jakmile na tato doporučení nedbali, dostali se na zcestí.

Šaul, první král byl postava rozporuplná, jako král se neosvědčil a dědičná koruna mu byla odebrána. Nechama Leibowitz (s. 175-180) rozebírá zvláštnost, vzniklou vloženým veršem: *a řekneš: „Ustanovím nad sebou krále jako všichni národové, kteří jsou vůkol mne!“* Proč Boží příkaz následuje až po ohlédnutí se po okolních národech? K tomu říká Raši: Nejvyššímu bylo zjeveno, že v budoucnu budou reptat a řeknou: „Mohli bychom také být jako ostatní národy.“

Další věc, které si komentátoři všímají¹⁰, je to, proč byli Izraelité potrestáni, když se za časů Samuela proroka dožadovali krále, když se tu jasně píše, ustanovíš si krále? Vysvětlení již zmíněné Tosefty: jejich požadavek byl předčasný. Anebo (jiný názor): Požadavek starších byl v pořádku: dej nám krále, aby nás soudil, ale prostý lid přidal nepatřičnou podmínku: abychom byli jako ostatní národy. Lid nežádal krále, protože by chtěl splnit micvu, ale aby byl jako ostatní, v tom zhřešili. Dostalo se jim

¹⁰ Tosefta, Sanhedrin 4 a Maimonides v Hilchot Melachim 1:2

krále, který nebyl na takový úkol zralý a koruna (i dědičné právo na ni) mu byla odebrána.

2. Vyhladit Amaleka (Lehachrit Amalek). K Amalekovi se vztahují tři micvot:

a) Pamatovat, totiž pamatovat, co učinil Amalek Izraeli, když vycházel z Egypta (Dt 25:17, 18): *Pomni, co učinil tobě Amalek na cestě, když táhli jste z Egypta, jak vyšel tobě v cestu a odřízl zadní voj tvůj, všechny zesláblé za tebou, když tys byl unavený a zemdlený, a (on) nebál se Boha.* První, kdo se opovážil napadnout Izrael, ačkoliv celý svět věděl, pod čí jsou ochranou a co pro ně Hospodin učinil, byl Amalek. Jak se to píše v proroctví Bileama (Nu 24:20): *První z národů je Amalek, jeho konec však (chýlí se) až k zániku.* Amalek se nebál Boha, ale bál se bojovat, protože napadl zadní voj, starce, ženy a děti.

Tato micva se dodržuje dodnes v této podobě: Šabat před Purim (Šabat zachor) - Haman byl totiž potomkem Amaleka - se čte příslušná pasáž z Tóry (Dt 25:17-19).

b) Nezapomenout (Dt 25:19): *19. Tak staň se: až ti Hospodin, Bůh tvůj, dopřeje klidu ode všech nepřátel tvých vůkol v zemi, kterou ti Hospodin, Bůh tvůj, dává v úděl, abys ji zaujal, vymažeš památku Amalekovu zpod nebes – nezapomeň!*

SCh cituje Midraš Sifre, Dt, §296: Pamatuj znamená ústy, nezapomeň znamená srdcem – nezbavovat se nenávisti k němu a nevytěšňovat ji ze svého ducha, tak že bys zapomněl.

c) Vymazat památku Amalekovu zpod nebes (taktéž Dt 25:19)

Z těchto tří je to micva při vstupu do EJ. Povinnost zabít a zprovdit ze světa kohokoli z Amálekova potomstva, muže ženy i děti.

Tato micva se zdá velmi krutá a proto je na místě vysvětlit její důvody¹¹. Jaká je souvislost svátku Purim a Amaleka? Saul, když byl pomazán za krále, měl za úkol vyhladit Amalekity. Ale stalo se, že zaměnil Boží pojetí milosrdenství za své vlastní pojetí (měl větší slitování) a ušetřil krále Agaga, hlavu tohoto zkaženého národa. Než ho prorok Samuel sám zabil, stačil Agag zplodit se svou ženou potomka, a tak se o mnoho

generací později na scéně objevuje Haman, který má v úmyslu vyhubit Perské židovstvo.

Milosrdenství může být v určitých situacích zakuklená krutost a naopak. „Hodnou“ matku, která nechá své dítě neomezeně mlsat sladkosti, asi zubař nepolituje, když vzdychá nad zvuky vrtačky, zatímco její milované dítě úpí v křesle – vždyť to sama zavinila. Oproti tomu „krutá“ matka, která dbá nad stravovacími návyky dítěte, je sice dočasně nepříjemná, ale dítě její počínání později ocení. Kdyby někdo zabil Hitlera už v roce 1933, měli by všichni za to, odpálil politickou rozbušku. Zpětně ale vidíme, že by byl atentátník učinil neskonale milosrdenství. Citlivý člověk může k micvě vyhladit Amaleka chovat odpor, ale Boží moudrost vidí dál než lidská a v tomto smyslu je vyhlazení Amaleka cesta k nápravě světa – nechat Hitlera, Stalina, Torquemada, Tita,... Amaleka naživu není žádné milosrdenství.

3. Postavit Chrám (Binjan Bejt ha-Mikdaš).

Ex 25:8: Ať mi udělají svatyni, abych bydlel mezi nimi.

Lv 19:30. Sabatů mých ostříhejte a svatyni mou mějte ve (zbožné) úctě.

Aby se mohly přinášet oběti a třikrát do roka slavit poutní svátky. V současnosti pro neexistenci Chrámu nelze dodržovat 343 micvot. Představa Chrámu má v judaismu ale stále významné místo: postní dny připomínají zkázu Chrámu a upínají se s nadějí na znovuvybudování do budoucnosti, o svátcích se z Tóry čtou pasáže o obětech přinášných v daný den a v každodenní liturgii se recitují oddíly pojednávající o službě v Chrámu a obětních řádech.

¹¹ Nosson Scherman in The Megillah.

2. Micva usadit se v EJ

Stejně jako se v mnoha pasážích Tóry objevuje věta: *až překročíš Jordán*, objevuje se i příkaz k zaujmutí země, např.: Dt 1:21: *Vytáhni a obsaď ji*, Dt 1:8: *zaujměte zemi, o níž Hospodin přísahal vašim otcům...*, apod. Povinnost usadit se v zemi Izraelské (laševet ba-Arec) z naší literatury vyvozuje z těchto veršů pouze Minhahar. A dodává, že je zakázáno odejít z Izraelské země - leda kvůli studiu Tóry, ženitbě, nebo aby se člověk zachránil před pohany, ale pak je třeba se vrátit. Nebo za výdělkem, nebo v čase hladu (jako v příběhu Rut). Usadit se natrvalo mimo EJ je zakázáno. Existuje i zákaz vrátit se do Egypta a usadit se tam - Dt 17:16.

Nechama Leibowitz odvozuje tuto micvu z veršů Nu 33:53: *pak vezmete zemi ve vlastnictví a usadíte se v ní, neboť vám dal jsem zemi, abyste ji měli ve vlastnictví.*

Otázkou zůstává, proč se v přehledech micvot nenachází micva v EJ dlít. Maimonides v Sefer ha-micvot (in NL) nezahrnuje tuto micvu mezi 613 micvot (za což ho Nachmanides kritizuje), přestože se na mnoha místech obšírně rozepisuje o důležitosti EJ z hlediska judaismu. Nachmanides v poznámkách k němu uvádí, že tato micva se týká území, jak je vytyčeno v Dt 1:7. A je to speciální micva, nejde tu jen o slib ze strany Nejvyššího. Ale je to povinnost i ze strany Izraele. Dlít mimo zemi je rovno modloslužbě (1 S 26:19). Micva má platnost i v čase exilu. Dlít v EJ má stejnou váhu jako všechny micvot Tóry. NL dodává že mimo EJ nelze dodržovat kompletně všechny micvot (viz též Ketubot 110b). Protože Tóra se týká všech sfér života společnosti (politika, soudnictví, ekonomika, sociální záležitosti). A jaký důvod se uvádí v Tóře? Dt 33, 53: *Protože tobě jsem dal tu zemi, abys ji vlastnil.*

U Chafec Chajima naopak nacházíme micvu nenechat modloslužebníka usadit v EJ (Ex 23:33, viz i 23:7, Dt 7:2 a 7:26). Nemělo by se mu prodat pole nebo dům v EJ, protože by sem vnesl modloslužbu. Netýká se cizince řídicího se sedmi noachidskými zákony (ger tošav), ale jen v době kdy se dodržuje jovel, tzn. že v současné době (dle Chafec Chajima) nelze prodat půdu ani dům jakémukoli nežidovi.

Z Dt 7:2 (podle SCh) někteří vyvozují, že je zakázáno o pohanech (modloslužebnících) i říct *ach jak hezký je tenhle pohan, nebo ach jak milý a okouzlující je*, jiní mají za to, že se jim nemají dávat dobrovolné dary (vyvozeno z příbuznosti slov *techanem* mít slitování a *chinam* dobrovolný), tzn. aniž by myslel na zisk či odměnu a tedy dobrovolný. Důvodem je, že lidskému činu předchází myšlenky a slova, *...jedině tak se uchrání, aby pak nečinil ohavnosti jako oni*. Ale ten, kdo dodržuje sedm noachidských zákonů, ger tošav, je z toho vyňat, ten se nedopouští modloslužby.

3. Micvot související se zemědělstvím

DARY CHUDÝM

Vyvozují z více míst - Lv 19:9: *Když budete sklízeti sklizeň země své, nesklidíš zcela rohu pole svého (peat-sadcha) a paběrky sklizně své (leket-kcircha) nebudeš paběrkovati (lo telaket). 10. A vinici svou nebudeš (zcela) obírat (lo teolel) a padavky vinice své (peret-karmecha) nebudeš paběrkovati, chudému a cizinci necháš je, já Hospodin, Bůh váš.*

A Lv 23:22: *A až budete sklízeti sklizeň země své, nesklidíš zcela rohu pole svého (peat-sadcha) při své sklizni a paběrky sklizně své (leket-kcircha) nebudeš sbírat, chudému a cizinci ponecháš je, já Hospodin, Bůh váš.*

Pea znamená okraj či roh pole, který má vlastník pole povinně nechat neposečený pro chudé. Nemá právo mít prospěch z toho, že by určil, který chudý si tuto část úrody jeho pole může nechat. Ale jestliže se o peu nikdo nepřihlásil, nemá ji ponechat ptactvu a divoké zvěři, ale sklidit ji a utržené peníze věnovat chudým. V Tóře není stanoveno, kolik se má nechat neposečeno - Mišna Pea I, 2 stanoví 1/60. Ale kdo zanechá víc, jeho odměna na olam ha-ba bude větší. A moudří dodávají (TB Sota 8b): *Jakou mírou člověk měří, takovou je měřen.*

Podle Chafec Chajima se Lv 23 týká pole a stromů, tedy veškeré potraviny, vzešlé ze země, která se pěstuje a sklízí najednou a skladuje se. Někteří tvrdí, že Mi-de-Orajta se to týká jen obilí, oleje a vína.

Leket – jedná se o paběrky, jednak obilí, jednak plodů, jednotlivé klasy či plody popadané během sklizně.

Peret - Peret hakerem, znamená padavky vinice - jednotlivá popadaná zrnka révy.

Peora - znamená paběrky z olivového sadu a odvozuje se z Dt 24:20: *Když budeš srážeti olivu svou, nebudeš ohledávatí (lo tefaer) potom větve její, cizinci, sirotku a vdově budou náležeti. 22 A pomni, že jsi byl otrokem v zemi egyptské, proto přikazuji tobě, abys činil toto.*

Olelot – jedná se o paběrky vinice a vedle již zmíněné peret – jednotlivých popadaných zrněk jsou to neúplné hrozny, jejichž zrnka už ani nevisí jedno přes druhé a pojí se jednotlivě na stonek. Vyvozují se z Dt 24:21: *Když bude sklízeti vinici svou, nebudeš paběrkovati (lo teolel) hrozny za sebou, cizinci, sirotku a vdově budou náležeti.*

Podle SCh zde neznámá cizinec *ger tošav* (noachita plnící sedm noachidských micvot, podle Sifra, Kdošin III, 4), ale konvertita, pro kterého jsou závazné všechny micvot, stejně jako pro sirotka a vdovu, vedle kterých je v textu zmíněn. Stejně to platí i u všech dávek pro chudé. Nicméně moudří učí (TB, Gittin 59b), že z důvodu zachování míru nemají tyto dávky být odepřeny ani nežidům.

K obilí na poli se vztahuje ještě *Dt 24:19* *Když budeš sklízeti sklizeň svou na poli svém a zapomeneš snop (šachachta omer) na poli, nevrátíš se abys jej vzal, cizinci, sirotku a vdově bude (náležeti), aby požehnal tobě Hospodin, Bůh tvůj, ve všem díle rukou tvých.*

Omer ha-šchicha – zapomenutý snop, týká se i zapomenutých klasů a zapomenutých neočasných větví stromů. Od ostatních darů chudým se liší, jeho vyjímečnost vykresluje příběh zbožného zemědělce z Tosefta, Pea III:8 (Efraim Urbach na s. 391): *Jednou jistý cadik zapomněl na poli snop a velmi se z toho radoval. Jeho syn se tomu divil. Proto mu vysvětlil: Všechny ostatní přikázání nám dal Všemohoucí, abychom je plnili vědomě, ale toto plníme nevědomky, protože kdybychom to učinili záměrně, nesplnili bychom toto přikázání.“* A Urbach poznamenává, že kdyby člověk záměrně zapomněl na poli snop, pak to byla běžná charita.

Účel těchto micvot (podle SCh): "Věčný budiž požehnan si přál, aby jeho lid, který si vybral, byl „ozdoben“ samými dobrými vlastnostmi, aby

měli šlechetnou duši a byli štedří. A když člověk činí dobře, pak i jeho duše se stává dobrou, a potom i požehnání Věčného Boha na něm spočine.

BIKURIM

Vztahují se na ně dvě povinnosti: přinést první plody, zmíněno na dvou místech: Dt 26:1-3 a Ex 23:19; a recitovat tzv. *mikra bikurim*, pasáž Dt 26:5.

První plody, bikurim, se nosily do Chrámu. Zamávalo se jimi před oltářem a byly odevzdány kohenovi jako jedna ze 24 kněžských dávek. Tyto obětiny měly zdůraznit pocit vděčnosti vůči Bohu. Jejich množství nebylo nijak stanoveno (stejně jako u *pea*) a záleželo na dárcově štědrosti, dá-li více než doporučovanou 1/60.

Miloš Bič (s.401) si všímá, že pro prvotiny jsou v hebrejštině dvě označení: *bikurim* a *rešit*, přičemž označení se používá střídavě. *Rešit* snad znamená počátek či první dávky, které se měly odvádět hned při zahájení žně či sklizně, ne až po jejich skončení. Jiní vycházejí z příbuznosti slov *rešit* a *roš* s tím, že šlo o to nejlepší z prvotin. Vedle těchto dvou termínů stojí ještě *demai* (Ex 22:28) (neplést s *demai* psané s alef znamenající v časech Mišny a Talmudu plodiny od *am-ha-arec*, traktát TB *Demai*), odváděná dávka šťávy z hroznů či oliv, snad protože kanula jako slzy (*demaot*). Jud uvádí, že se jednalo o první zralé plody.

Bikurim se nosily do Jeruzaléma mezi Šavuot – svátkem prvotin a koncem Sukot, v čase sklizně polí, vinic a olivových sadů. Kdo tak nestihl do konce Sukot, mohl ještě do Chanuky, ale už bez recitace *mikra bikurim*, poněvadž se v ní mluví o *bikurim* a protože zároveň se Sukot skončil radostný čas sklizně. *Micva* se týká jen prvních plodů sedmi druhů – tzn. pšenice, ječmene, hroznů, fíků, granátového jablka, oliv a datlí. SCh uvádí, že povinnost recitace se netýká všech. Vyjmuti jsou: žena, *tantum* (člověk nejasného pohlaví), hermafrodit, protože nemohou prohlásit, země, kterou jsi mi dal, jelikož zemi obdrželi muži. Nerecitují ani otroci, nebo ti, kdo nevlastní půdu, ale zastupují jiného, nebo jsou poručníky sirotků, protože nemohou říct: země kterou jsi mi dal. Naproti tomu konvertité recitovat mohou, protože země byla původně (Gn 17:4)

darována Avrahamovi, který je označován jako otec mnohých a konvertité se označují jako děti Avrahama. Nerecituje ten, komu patří jen dva stromy, protože je sporné, zda mu patří s nimi i země. Detaily se zabývá Mišna Bikurim a TB, Sota, kap. 7. Dnes se nedodrhuje. Jak se v přinášely první plody v době II. Chrámu je detailně popsáno v traktátu Bikurim.

Mikra bikurim v několika verších popisuje řetězec židovské historie od Jakobova útěku od Lavana Aramejského po východ z Egypta, dobytí země a usazení v Kenaanu. Rabínské autority a komentátoři předložili řadu důvodů této recitace (Nechama Leibowitz: str. 257-263): zde citovaní (Maimmonides, Abravanel, Akedat Jicchak) se shodují na tom, že se tím formuje lidský charakter. Platí to i o truma (Dt 18,4) chala, a rešit ha-gez, první stříži. Vše, co je první, je zasvěceno Bohu, a tímto se člověk učí být štědrý a ovládat svou touhu po jídle a majetku. Recitace pak má vzbudit vděčnost - člověk, který v koši na ramenou nese první plody si připomíná ve dnech dostatku dobu, kdy zakusil utrpení a nouzi. Ten, kdo nashromáždil majetek a žije v dostatku, je náchylnější k drzosti a nadutosti, což je zaneseno v Tóře Dt 8.12-14 a 32.15. Proto má mít člověk neustále na paměti, že byl vyveden z Egypta (Ex 10:2, Dt 16:3). Akedat Jicchak zdůrazňuje, že aby si člověk nemyslel, že je původce všeho dobrého, co mu Zaslíbená Země nabízí, je jeho povinností pronést toto prohlášení, aby mu připomnělo text Žalmu, že *“země je Hospodinova a plnost její”* a vše je jen dar, a úroda tedy záleží především na Nejvyšším. Abravanel mírně obměňuje: přinést první plody znamenalo vzdát se toho nejvíce ceněného (viz Iz 9:10 a Iz 28:4), a tak člověk musí překonat své sobecké sklony a darovat je Nejvyššímu.

Zemědělec dále neříká: *“mí předci přišli do této země, ale 26:3 přišel jsem do země, stejně jako o Pesachu každoročně vychází z Egypta (viz Hagada). Každá generace se má cítit přinesená silou a milostí stvořitele z Egypta do zaslíbené země a nebrat zemi jako majetek, odkázaný předky. Izraelský národ má povinnost si neustále připomínat s vděčností, že byl vysvobozen z cizí země a přiveden do země vlastní, a do oslav jsou zahrnuti i ti, jež nemají v zemi podíl: levité a cizinci.*

ORLA A NETA REVA'I

Lv 19:23-25: *A až přijdete do země a budete sázeti všeliký strom jedlý, ponecháte předkožku (totiž) plod jeho (ve-araltem orlato); po tři roky bude vámi jako neobřezaný považován, nebude požíván. 24. A roku čtvrtého bude všečen jeho plod posvěcený Hospodinu ke chvále. 25. Roku však pátého smíte jísti plod jeho, aby vám množil úrodu svou, já Hospodin, Bůh váš.*

Orla doslova znamená ne-obřízka (předkožka). Je to ovoce nově zasazeného stromu, které je zakázáno po první tři roky jíst, či jinak zužitkovat. Čtvrtého roku je ovoce považováno za posvátné a v době Chrámu se muselo odnést do Jeruzaléma a tam ve svatosti sníst. Teprve úroda pátého roku se mohla zužitkovat.

První tři roky se počítají od zasazení nového stromu. Jelikož se za Nový rok stromů pokládá Tu bi-švat, a protože štěp zapouští kořeny 14 dnů, je povoleno počítat prvních 30 dnů po zapuštění kořenů za celý rok. Strom pak může být pokládán za jednoletý po šesti týdnech od zasazení. Takže stromy, zasazené do Tu be-av, budou mít na Roš-ha-šana, tedy 1. tišri (šest týdnů po Tu be-av) započítán první rok a třetí rok je jim počítán od 1. tišri do Tu bi-švatu, čímž jsou pokládány za tříleté už po dvou a půl letech. Ale stromy, zasazené po Tu be-av, budou mít první rok napočítán až 1. tišri dalšího roku.

CHADAŠ

Obilí nové sklizně. Lv 23: 9, 10,14 Jedení z nové sklizně je zakázáno, dokud nebyl 16. nisanu přinesen a obětován v Chrámu, tzv. omer. V Jeruzalémě se mohlo z nového obilí jíst hned po obětování omeru, na vzdálenějších místech až po poledni.

Omer je podle Ex 16:36 dutá míra, desetina éfy. Jedna efa má tři seot. Takže tři seot ječmene byly nažaty, přineseny do Chrámu, namlety, prosety a jednou desetinou zamával kněz. Rituál je detailně popsán v Mišně (Men. 10).

Podle omeru se jmenuje i období mezi Pesachem a Šavuot. Co se týče data - jedná se o známý spor mezi karaity a rabínským judaismem (viz Men. 65 a-b). Tóra totiž uvádí : Lv 23:10-11 *Mluv k synům Jisraele*

a rci jim: Až přijdete do země, kterou dávám vám, s budete sklízeti sklizeň její, tak přinesete ómer z prvotiny sklizně své, ke knězi. A ten bude mávati ómerem před Hospodinem pro omilostnění vaše, nazítří po dni odpočinutí, ať jím mává kněz. Spory nastaly kolem výkladu *dne odpočinutí*. Karaité tvrdili, že jde o šabat, rabínský směr, že o jom tov – svátek. Dnes Chrám nestojí, proto se omer neobětuje, ale je zakázáno jíst obilí, které by neprošlo Pesachem, a to i mimo EJ, neboť je psáno: *navždy, po všechny generace, kdekoli sídlíš.* V diaspoře, kde jsou svátkem první dva dny Pesachu, 15. a 16. nisan, je povoleno jíst nové obilí od 17. nisanu, v Izraeli od 16. nisanu. Všechny druhy obilí, které byly zasety a zakořenily před 16. nisanem, se mohou jíst téhož roku, ale obilí, které do 16. nisanu nezakořenilo, se smí jíst až od 17. (resp. 18. v diaspoře) nisanu následujícího roku.

Účel: toto pravidlo se zakládá na názoru, že hlavní potravou člověka je obilí. A stejně jako se učí (TB Berachot 35a), že člověk nemá mít užitek z tohoto světa, aniž by pronesl požehnání, je třeba přinést omer, než se jí z nové úrody. Přináší se omer žita (žito zraje dříve než pšenice), dary z nové pšenice jsou spojeny se svátkem Šavuot.

MA'ASROT A TRUMOT

Ma'aser (pl. ma'asrot) znamená desetinu, desátek, a jako dobrovolný dar či dobrovolná obětina je zmíněn už v Gn 14:20 v příběhu o Avramovi a Malkicedekovi. Po vítězství nad králi, jež zajali Lota, žehná Malkicedek Avramovi a na to mu dá Avram (jakožto knězi Nejvyššího) *desetinu ze všeho* (Herz vše vykládá jako *kořist*). Další zmínka je v Gn 28: (20)-22 v paraše Vajece v příběhu o Jákobově snu o žebříku. Jákob zde slibuje: *"Bude-li Bůh se mnou a bude-li mě chránit na cestě této, na které kráčím, a dá-li mně chléb ku pokrmu a šaty k odění, a navrátím-li se ve zdraví do domu otce svého, bude Hospodin mým Bohem, a kámen tento, který jsem postavil jako pomník, bude domem Božím a ze všeho, co mně dáš, budu ti dávat desátky."* Podle Herzova komentáře v době před darováním Tóry dávali zbožní desátek na dobročinnost.

Z Tóry jsou odvozeny tři druhy desátků: *ma'aser rišon* (desetina úrody, která má být odvedena levitům, odvádí se každý rok), *ma'aser šeni*

(desetina úrody, která se oddělí 1., 2., 4. a 5. roku sedmiletého cyklu a má se odnést do Jeruzaléma a tam ve svatosti sníst) a *ma'aser ani* (desetina pro chudé, má se odvádět ve 3. a 6. roce sedmiletého cyklu).

Truma znamená oběť pozdvihování a je určena kněžím. *Truma gdola* (někdy označovaná také jen jako truma) je část úrody, kterou má odvést kohenovi každý Izraelita, zatímco *trumat ma'aser* je desetina z *ma'aser rišon*, kterou oddělí pro kohena levita.

Všeobecně o Maasrot a trumot.

Tyto dávky mají několik společných rysů. Všechny dávky mají dvě fáze. Nejdříve je třeba *oddělit* stranou příslušnou část ze sklizené úrody a *odevzdat* je, komu náleží (v případě maaser šeni sníst ve svatosti v Jeruzalémě). Nadto je vždy třeba připojit ústní prohlášení - viz níže.

Dnes, kdy nestojí Chrám, je situace následující: 1, Koheni se nalézají ve stavu tum'a. Přesněji řečeno, nemohou dosáhnout stavu tahara, protože neexistuje oltář a nemohou provést očišťovací rituál tak jak je předepsán. Dnes nemohou tyto dávky jíst. 2. Nevedou se matriky kohenů a levitů, takže jejich příslušnost není prokazatelná a zakládá se jen na jejich osobním svědectví. 3. Přestože v současné době není možné dávky odevzdat, komu náleží, nevylučuje to povinnost všechny dávky z úrody oddělit, a učinit o tom prohlášení - teprve potom je možné z úrody jíst. 4. Dnes je povinnost oddělovat tyto dávky Mi-de-rabanan (a to už od doby II. Chrámu). Ale existují i názory, že Mi-de-Orajta.

Z jakých plodin se odděluje? Mi-de-Orajta z pěti druhů obilí (pšenice, ječmen, špalda, oves, žito), oliv (a olivového oleje), z hroznů (a vína). Mi-de-rabanan z ovoce stromů, luštěnin a zeleniny. Některé autority tvrdí, že z plodů stromů a luštěnin je povinnost také Mi-de-Orajta.

Jednotlivé dávky v požadovaném pořadí:

Truma gdola

Dříve se z toho nejlepšího oddělilo jakékoli množství (podle Dt 18:4, rabíni už v době Talmudu doporučovali 1/60 či 1/40 či 1/50), plody musely být ve stavu tahara a daly se kohenovi, který je ve stavu tahara mohl sníst. Nesměly se zničit nebo znesvětit.

Dnes se oddělí jakékoliv množství z toho nejméně kvalitního, ale ještě požitelného. Zakope se to (nebo spálí), či nelze-li jinak, vyhodí. Tekutiny - džus, víno, olej se vylíjí. Je také možné dát tyto dávky kohenovi pro jeho zvířata (jen v případě, jsou-li plody ve stavu tahara).

Trumat maaser

Odděluje se z *maaser rišon*. Je to dávka, určená kohenům, odvádí se každoročně. Je to jedna desetina z *maaser rišon* a vztahuje se na ní totéž, co na *truma gdola*.

Maaser rišon

Jde o dávku, určenou pro levity. Odvádí se každoročně. Je to jedna desetina z úrody, ze které již byla oddělena *truma gdola*. Může z ní jíst kdokoli a nemusí být ani on, ani dávka ve stavu rituální čistoty.

Maaser šeni

Ode všech dávek se trochu liší, neboť se podobá v některých bodech *meta revai*. Týká se úrody 1., 2., 4. a 5. roku sedmiletého cyklu. Je to jedna desetina z úrody, ze které byly již odděleny *truma gdola* a *maaser rišon*. Dt. 14,24-26. Je-li do Jeruzaléma daleko, lze *maaser šeni* vykoupit, do Jeruzaléma donést peníze a utratit je tam za jídlo a pití. Kdo vykupuje, musí přidat jednu pětinu hodnoty navíc – dle Lv 27:31.

Dnes se vykoupí – smění za *pruta* – minci, a znehodnotí, např. hodí do moře.

Maaser ani

Je určen pro chudé, týká se úrody 3. a 6. roku sedmiletého cyklu. Je to jedna desetina úrody, ze které byla oddělena *truma gdola* a *maaser rišon*. Jeho sněžení není podmíněno rituální čistotou.

Nový rok pro oddělování desátků

Je třeba stanovit, k jakému roku úroda náleží, aby se vědělo, jaký desátek se z ní bude oddělovat. Také protože je zakázáno oddělit z úrody jednoho roku a umožnit tak použít úrodu, náležející jinému roku. Proto byly stanoveny dva Nové roky pro účely desátků.

1. Roš ha-šana – 1. tišri – pro obilí, zeleninu a luštěniny.

2. Tu bi-švat – 15. švat – pro ovocné stromy, včetně etrogů a jiných citrusů.

Pořadí oddělování ma'asrot a trumot

Jak je řečeno v Ex 22:28, je třeba zachovat pořadí oddělování. Než se začnou oddělovat trumot a maasrot, je třeba oddělit bikurim.

Viduj - prohlášení po oddělení všech dávek

Dt 26:12,13 *Když skončíš odvádění všeho desátku úrody své v třetím roce, roce desátku, a dáš (jej) levitovi, cizinci, sirotku a vdově, aby jedli v branách tvých a nasýtli se, 13. řekneš před Hospodinem, Bohem svým: „Vyklidil jsem, co posvěceno jest, z domu a dal jsem je také levitovi a cizinci, sirotku a vdově, zcela dle příkazu tvého, který jsi mně přikázal, nepřestoupil jsem (žádný) z příkazů tvých a (žádný) nezapomněl. ...“*

Otevřené prohlášení se má pronést v čase minchy poslední den Pesachu, čtvrtého a sedmého roku sedmiletého cyklu. Oddělí se všechny dary, truma a trumat maaser. Pokud tak někdo neučinil, odevzdá kohenu, maaser rišon levimu, *maaser ani* chudému. Jestliže má maaser šeni nebo ovoce stromu čtvrtého roku, nebo peníze z jejich vykoupení, musí se jich zbavit, třebas i hodit do moře. Podle většiny autorit je tato micva podmíněna existencí Chrámu. Jestliže někdo nesplní pořádně všechny micvot, související s dary, nebo jen jejich část, nemůže už prohlášení učinit. Proto se dnes nedělá, protože některé micvot, které jsou podmínkou, dnes nelze plnit.

Tevel a chulin

Tevel znamená plodiny, které podléhají povinnosti oddělování dávek, ale nebylo tak ještě učiněno. Mluví se také o pochybném tevelu – to jsou plodiny, u kterých není jisté, zda z nich dávky byly odděleny.

Lv 22:15: *A nechť neznesvěťí svaté (věci) synů Jisraele, které oni pozdvihující (věnují) Hospodinu.*

Kdo toto poruší a jí z tevelu, zasluhuje trest smrti rukou nebes. Midraš přirovnává jedení tevelu k jedení mršiny (*nevela* – uhynulé či nesprávně zaščitované zvíře nebo *trefa* – zvířete roztrhaného zvěří). Proto je potřeba oddělit dávky z jídla přijatého od člověka, který náboženské příkazy nedodrží nebo je-li pochybnost, zda dávky náležitě oddělil. Tevelu se nelze lehce zbavit, neboť je zakázáno ho znehodnotit: vyhodit

ho, nakrmit jím zvířata či ho použít netypickým způsobem (např. olej použit na svícení).

Chulin jsou plodiny, které pozbyly svatosti tím, že z nich byly odděleny předepsané dávky, a mohou být zkonsumovány.

CHALA

Nu 15:18-21: *Mluv k synům Jisraele a řekni jim: když přijdete do země, do které vás uvedu (mevi), 19. darujte, když budete jísti z chleba země, dar Hospodinu. 20. Jako prvotinu (rešit) těsta svého darujte koláč jako dar, jako dar z humna darujte jej (chala tarimu truma ki-trumat-goren ken tari mu ota). 21. Z prvotin svého těsta dejte Hospodinu dar po svá pokolení (truma le-dorotechem).*

Původně spočívala v oddělení těsta pro kohena. Dnes se z těsta na chléb oddělí symbolické množství: ke-zajit (27g), ale i jen nepatrné množství znamená splněný úkol.

Než se dá vykynout těsto, v jehož složení převažuje voda a mouka z pěti druhů obilí, a podobá se těstu na chléb, musí se z něj oddělit chala. Zapomene-li se na to, je třeba ji oddělit po upečení. Z jídla od Žida, jenž chalu neodděluje, se musí oddělit před snědením. Chalu odděluje vlastník těsta. Odděluje se z těsta, vážícího nejméně 1700g, s požehnáním: *...jenž jsi nás posvětil svými příkazy a nařídil nám oddělování chaly*. Pokud těsto váží alespoň 1200g, odděluje se chala bez požehnání. Stejně tak v případě, že se těsto nepeče, ale smaží či vaří.

Oddělená chala se zabalí a vyhodí nebo spálí, jako všechny dávky, patřící kohenovi. Chafec Chajim uvádí, že mimo EJ je povinnost oddělovat chalu Mi-de-rabanan, aby micva neupadla v zapomnění.

Chala patří mezi tři základní micvot, náležející ženám (chala, nida, hadlaka). Maasrot, trumot a bikurim jsou záležitost mužů, jsou to micvot pole, dávky se oddělují po sklizni, před tím než se z úrody může jíst. Micvot pole představují výsledek mužské práce. Tato práce vyžaduje pevnou víru v Boha, vždyť závisí na harmonii mnoha prvků: půda, déšť sesílaný Bohem atd. Oproti tomu chala se odděluje až na konci celého procesu, doma (v ženské doméně), a závislost na Bohu tu není tak patrná. Proto je odpovědností ženy rozpoznat, že i ta chala, uhnětená jejíma

rukama, závisí na míře Božího požehnání. Oddělením chaly překračuje žena fyzický a materiální svět. Tvrdí se, že žena dodržující micvu oddělování chaly přináší požehnání celému domu.¹²

ŠMITA

Ex 23:10, 11: *Po šest let budeš osévatí zemi svou a sbíratí úrodu její, ale sedmého (roku) nech ji ležeti ladem a nech ji (úrodu) ležeti, aby jedli nuzní lidu tvého a co zůstane po nich, ať stráví zvěř polní. Tak učiň se svou vinicí, se svým olivovým stromem.*

Lv 25:2-6: *Mluv k synům Jisraele a rci jim: Až přijdete do země, kterou dávám vám, ať slaví země odpočinek Hospodinu. 3. Šest let budeš osévatí pole své a šest let ořezávatí vinici svou a sklízet úrodu její. 4. A roku sedmého odpočinek naprostý bude mítí země, sabat pro Hospodina, pole své neoseješ a vinici svou neořežeš. 5. A obnože své (loňské) žně nesežneš a hrozny révy své neobereš, rok odpočinutí bude mítí země.*

Dt 15:1-18: *Ke konci sedmiletí budeš slaviti (rok) prominutí (šmita). 2. A to jest řád prominutí: Nechť promine každý věřitel, co půjčil rukou svou bližnímu svému, nechť nevymáhá na bližním svém a na bratru svém, neboť vyhlášeno jest prominutí (na počest) Hospodinu. 3. Na cizozemce (nochri) smíš naléhati, co však máš u bratra svého, (to) promine ruka tvá. 4. Jenže nebude u tebe nuzný; neboť požehnáním žehnatí bude tobě Hospodin v zemi, kterou Hospodin, Bůh tvůj, dává tobě údělem (dědičným), abys ji zaujal, 5. jen když poslušně poslouchatí budeš hlasu Hospodina, Boha svého, abys bedlivě konal všechnen příkaz tento.*

Účelem šmity je, aby se nezvětšovaly společenské rozdíly mezi lidmi. Alespoň jednou za sedm let jsou si všichni rovni, co do nároku na úrodu, nejsou jedni závislí na desátku od druhých. Také půda si odpočine. Sedmička má zvláštní význam - v sedmi dnech byl stvořen svět, a týden má sedm dní. Tak jako sedmý den je dnem odpočinku, je i sedmý rok rokem odpočinku a člověku je umožněno soustředit se sedmého roku na duchovní záležitosti více než jiné roky.

¹² Volně dle rebecin Ley Kohn, Torah.org/learning/class18html.

Hlavní zásady:

Zákaz obdělávat půdu.

Vlastník se musí vzdát úrody sedmého roku.

Na konci sedmého roku jsou prominuty dluhy.

Hebrejští otroci jsou propuštěni.

Obdělávání půdy a úroda sedmého roku

Hlavní zákony roku šmita se nacházejí v Lv 25:2-5. Zákaz obdělávat půdu sedmého roku znamená, že úkony, které by zapříčinily rozbujnění nebo jiný prospěch rostlině, jsou zakázány. Je však dovoleno vykonávat takové práce, které majitele ochrání před finanční ztrátou nebo zabrání poškození rostliny. Co se týče pole, je zakázáno zasít semena a sklídit úrodu, co se týče stromů, je zakázáno klestit je, očesávat ovoce a sázet nové stromy.

Podle Ex 23:11 nesmí vlastník půdy sklízet úrodu, kterou země sama vydá sedmého roku, běžným způsobem a ovoce stromů sedmého roku způsobem, jakým se to dělá ostatní roky. Musí se naprosto zřít úrody a umožnit k ní všem přístup. Úrodu může jíst, ale nikoli s ní obchodovat. Ten, kdo obchoduje s úrodou roky šmity, je jako svědek nedůvěryhodný, neboť ten, kdo je schopen pro výdělek porušit příkaz, může stejně tak křivě svědčit za úplatu.

Vlastník pole smí sklídit úrodu sedmého roku a prodat ji jen v případě nouze. Pro svou potřebu si může si vzít jen omezené množství, a to z úrody, která byla všem přístupná, včetně divoké zvěře. Musí mít na paměti svatost úrody sedmého roku – nesmí s plody plýtvat ani je vyhodit, a musí je použít jen pro původní účel.

V dnešní době si někteří izraelští zemědělci, dodržující rok šmita, pomáhají tím, že pěstují zeleninu ve zvláštní hmotě (skelný štěrk) či na vodě.

V souvislosti se úrodou sedmého roku se mluví o tzv. *heter mechira* – právu prodeje, některými rabínskými autoritami zatracované, jinými

podporované. Půda je prodána ne-Židovi těsně před začátkem šmity, a tak může být obdělána, přestože jen vybranými druhy práce a nelze zužitkovat celou úrodu.

Prominutí dluhů a prosbul

Podle Tóry (Dt 15:2) by posledního dne sedmého roku, 29. elulu, měly být prominuty všechny dluhy.

Protože docházelo k tomu, že před sabatickým rokem se majetní zdráhali půjčovat, ustanovil Hilel Starší tzv. *prosbul* (Šev 9:3) (psáno též *prozbul* - zkratka *pruz buli u-buti*: výhoda pro bohatého i chudého, nejspíše ale z řeckého *pros bulé buleutón* před shromážděním rady), když viděl, že dochází k překračování příkazu Dt 15:9. Pro chudého to znamenalo větší naději získat půjčku, bohatý měl zas naději na vrácení půjčky. Hilel, který takto povolil obcházet prominutí dluhů sedmého roku, ovšem jen zrušil rabínské nařízení, neboť prominutí samotné mělo v době II. Chrámu již jen autoritu rabínského příkazu, protože Izraelská země v té době už nebyla plně osídlena Izraelem a jubilejní rok se nedodržel.

Jedná se o písemné prohlášení věřitele, který pověřuje Bejt din (Soudní dvůr) vymáháním dluhu. Soudní dvůr jakožto sdružení osob nebyl nahlížen jako "bratr" jednotlivce ve výše zmíněném textu.

V textu se psalo: *prohlašuji před vámi, ..., soudci toho a toho města, že co se týče jakéhokoli dluhu mně dluženého, budu moci získat zpět každou částku, kterou mi dluží ten a ten, kdykoli budu chtít*. Podmínky: musel být sepsán před začátkem roku šmita a to i v předstihu. Dlužník nesměl být nemajetný (rabíni povolovali sepsání *prosbulu* i v případech, kdy vlastnil minimální rozlohu půdy - květináč nebo strom). Věřitel mohl pro tuto příležitost dočasně na dlužníka převést malou parcelu.

Protože za vlády Hadriána byly všechny náboženské úkony zakázány pod trestem smrti, a uchovávání *prosbulu* bylo tedy riskantní, rabíni vyhlásili, že věřitel se může svých dluhů domáhat i bez *prosbulu*, jelikož se předpokládalo, že ho sepsal a následně spálil. Ve středověku se sepsování *prosbulu* opomíjelo, protože převažoval názor, že sabatické roky už nejsou v účinnosti.

Propuštění otroků

Dt 15:12: *Bude-li tobě prodán bratr tvůj, Hebrej nebo Hebrejka, (tak) bude ti sloužiti šest let, roku sedmého však propustíš ho od sebe na svobodu.*

Uvádíme pro úplnost, dnes není aktuální. A neměl být propuštěn s prázdnou. Ale jestliže odmítl být propuštěn měl být otrokem na věky.

JOVEL

Všechny zákony šmity se vztahovaly také na jovel (padesátý rok jubilea), následujícího po cyklu sedmi sabatických roků. Vyhlašoval se zatroubením na beranní roh při začátku svátku Jom Kipur. Na rozdíl od šmity není v současné době jovel v účinnosti, protože už se neví, na který rok by měl připadnout.

Lv 25:10 -13: *A posvětíte padesátiletí a vyhlásíte propuštění (na svobodu) v zemi všem obyvatelům jejím, ten rok vám jubilejním bude, že vrátíte se každý k vlastnictví svému a každý k rodu svému vrátíte se. 11. Jubilejní rok jest, (jubilejním rokem) budiž vám rok padesátý – nebudete zasévatí a nesežnete obnože jeho a neoberete révy neořezané jeho. 12. Neboť jubilejní rok jest, svatým bude vám, co (se naskytne) na poli, z toho budete jíst úrodu jeho. 13. Toho roku jubilejního vrátíte se každý k vlastnictví svému.*

KIL'AJIM

Znamená doslova rozmanitý druh – zakázané míšení druhů, vytváření hybridů, ale spadá sem také míchání masitého a mléčného v kuchyni. Pojednává o tom traktát Kil'ajim v mišně a JT. Vyvozuje se z následujících veršů:

Lv 19:19 *Ustanovení má ostříhejte, nedopustíš, aby se spolu pářil dvojí druh dobytka, pole své nebudeš osívati dvojm druhem, a šat z dvojího tkaniva „šátnez“ nechť nepřijde na tebe.*

Dt 22:9-11 *Nebudeš osévatí svou vinici dvojm druhem, sice propadne posvěcením (pen-tikdaš) všechno (v ní) vzrostlé i símě, které zaséváš, a úroda vinice. 10. Nebudeš orat volem a oslem spolu. 11. Nebudeš se odívati „šátnez“, vlnou a lnem spolu.*

Míšení zvířat

Je zakázáno křížit zvířata dvou různých druhů. Tóra ovšem nezakazuje křížence používat - na dvoře krále Davida se jezdilo na mezcích.

Druhý zákaz se týká zapřahání dvou druhů zvířat do jednoho pluhu či za jeden vůz, aby slabší zvíře netrpělo.

Míšení rostlin

Týká se tří oblastí: míšení na vinici, roubování stromů a míšení osiva na poli.

1. Vinná réva a osivo nesmí přijít dohromady, a to platí i v diaspoře. Z těchto tří to je nejpřísnější zákaz. Úroda takového míšení se nesmí jíst ani nijak zužitkovat. Od samotného vinného štěpu se musí semena vysévat ve vzdálenosti nejméně 60 cm, od vinice nejméně 240 cm. Jestliže je vinice obehnána zdí vysokou nejméně jeden metr, stačí to k oddělení.

2. Pole nesmí být oseto dvěma druhy osení.

3. Na stromy se nevztahují tak přísná omezení. Různé druhy stromů mohou být vysazeny vedle sebe - omezení se týká roubování. Nesmí se křížit stromy dvou rozdílných druhů, kolem otázky co považovat za tentýž či rozdílný druh (citrusy, malvice) se rozvíjejí diskuse.

Ša'atnez

Míšení lněných a vlněných vláken. Lv 19:19; Dt 22:11. Z Tóry je zakázáno tkát tyto dva materiály dohromady, ale rabínská omezení jdou dále. Kicur Šulchan Aruch uvádí následující detaily:

I. Ša'atnez je i jen jediný steh utáhnutý nebo dvě neutáhlé smyčky stehu lněné nitě na vlněném oděvu a naopak. Nebo spojení vlněného oděvu s oděvem lněným (a naopak) i jen jehlou či špendlíkem bez nitě. Primárně je zakázáno obléci oděv zhotovený z vlny berana či ovce smíšené se lnem, ale navíc i vlněný oděv, ke kterému je přišita lněná část, i kdyby to bylo konopnou nebo hedvábnou nití; vlněný oděv sešitý lněnou nití (a naopak); lněná nit utážená s vlněnou dohromady nebo dohromady spletená.

II. Jak je to ale s ovčím rounem? Vztahuje se na ně totéž, co na vlněnou látku? Podle Kicur Šulchan Aruch oblek z beraní kůže může být sešit lněnou nití a nevadí, ani kdyby se chlupy rouna zapletly se lněnou nití, na chlupy není pohlíženo jako na nit. Ale co když na jeden konec kůže někdo připevní kousek vlněné látky a na druhý konec kus lněné? Rambam to zakazuje, ale někteří poskím to povolují, a podle pozdějších názorů lze sešít vlněný oděv nití setkanou ze lnu a kůže.

Co je důvodem těchto omezení? Zákaz ša'atnez je nezřídka užíván jako příklad micvy, pro kterou nemá lidský rozum logické vysvětlení. Nicméně to neznamená, že by vysvětlení nebyla hledána, např. Meir Lau vidí kořeny zákazu už u Kaina a Abela. Kain, zemědělec, pěstoval len pro výrobu plátna, zatímco Abel, pastevec, choval ovce pro vlnu. Zákaz míchat vlnu a len má být připomínkou a varováním – zášť mezi bratry nemůže vést jinam než k nevráživosti, zkáze a krveprolití.

Oblečení kohenů a Miškan

Přesto přímo v Tóře nalezneme případ, kdy je přímo nařízeno z ša'atnez zhotovit oděv. Uvádí to EncJud, i když ze samotného textu Tóry to lze vyčíst ztěžka. Popis oblečení kněží se nachází v Ex 28:1-43. Nárameník a pás nejvyššího kněze má být zhotoven takto (Ex 28:6): *Nechť udělají nárameník ze zlata, (z látky) modré a červené a karmezínové a z kmentu soukaného, budiž to umělecké dílo tkalcovské. ... (Ex 28:8) A pás, (kterým) bude (éfod) přepásán a který bude na něm, nechť je ve stejné práci z něho (vypracován), (totiž) ze zlata, (z látky) modré a červené a karmezínové a z kmentu soukaného (ČEP: ...a z jemně tkaného plátna) .* V hebrejském textu materiál není vůbec patrný. V překladu Pěti knih Mojžíšových je opozice látka – kment jasnější, i když není zřejmé, o jaký materiál se jedná. Zřetelnější je ČEP: látka – plátno.

I o Miškanu (stanu setkávání) tvrdí EncJud, že byl zhotoven z ša'atnez, ale z Ex 26: 1-31 vyčteme, že příbytek byl z jemného lnu, zatímco koberce přes něj - stan nad příbytkem - z kozích srstí. V ČEP se

opět objevuje dvojice plátno - látka : *Zhotovíš příbytek z deseti pruhů jemného plátna a z (látky) purpurově fialové, nachové a karmínové.*¹³

Také v Kicur šulchan aruchu (kap.176) se píše, že je například dovoleno tkát ša'atnez na objednávku nežida i s ša'atnez obchodovat (a obchodníci mohou ša'atnez nést i na ramenou, ale musí dát pozor, aby v případě chladu nebo deště se do látky nezabalili). Dále se píše, že: „*Kapesníky, ručníky, ubrusy a pokrývka pultu na čtení Tóry podléhají zákazu ša'atnez. Je též zakázáno zhotovit záclony z ša'atnez, ale závěs zakrývající aron ha-kodeš v synagoze může být zhotoven z ša'atnez.*“

Znamená to, že ša'atnez je pro všední věci zakázáno, ale pro předměty rituálního významu povoleno.

PRVOROZENÍ ZVÍŘAT

Váhali jsme, zda zmínit i tyto micvot jako tlujot ba-Arec. Chafec Chajim některé z nich uvádí jako platné jen v EJ, některé jako platné všude (např. vykoupit prvorozeného oslíka) V KŠA jsou zařazeny mezi ša'atnez a sabatickým rokem. Takže pro úplnost se o nich zmíníme.

Prvorozený čistých zvířat

Jestliže čisté zvíře, náležející Židovi, vrhne mladé (a je to samec), je svaté a náleží kohenovi, podle Dt 15:19: *Každého prvorozeného samce, který se narodí ve skotu tvém a v bravu tvém, zasvětiš Hospodinu, Bohu svému, nebudeš pracovati prvorozencem hovězím svým a nebudeš stříhati prvorozence bravu svého.*

Prvorození samci čistých zvířat, byli v období Chrámu předáváni kohenům a ti je obětovali a jedli. Ať už se narodilo bez vady, s vadou nebo utřžilo nějaké zranění po narození, muselo být odvedeno kohenovi, ale ne úplně malinké, protože by to nebyla pro kohena žádná pocta. Menší zvířata (ovce, kozy) musel majitel chovat ještě alespoň 30 dnů, větší zvíře (tele) alespoň 50 dnů. A jestliže v blízkosti žádný kohen nebyl, musel zvíře chovat až do chvíle než se nějaký objevil, ten měl pak povinnost zvíře si

¹³ Dle Příručního slovníku jazyka českého (Česká akademie věd a umění, Praha, 1938-40)

látka = apretovaný výrobek, vzniklý tkaním nebo pletením; plátno = tkanina ze lněné, řidčeji konopné příze, tkaná bez vzoru, nověji též s příměsí bavlny.

odvést.¹⁴ Prvorozený se nesměl používat k jakékoli práci, jeho srst se nesměla ostříhat a využít. Po zboření Chrámu se prvorození bez vady nesměli ani jíst, a proto převládla praxe březí samici před porodem prvního mláděte prodat nežidovi a pak ji zas odkoupit zpět. Anebo se počkalo až zvíře utrhá nějaké zranění a tím přestane být „bezvadné“, a pak může být poraženo a snědeno (ale za přísnějších podmínek, protože se jedná o původně „svaté“ zvíře).

Podle Chafec Chajima mají účinnost v EJ i první stříž (Dt 18:4, týká se jen ovcí) a odvádění vnitřností poraženého zvířete kohenovi (Dt 18:3).

Prvorozený nečistých zvířat

Protože prvorozený nečistého zvířete nemohl být sněden, musel se vykoupit – tzn. vyměnit za čisté zvíře (jakékoli, jakkoli staré, nemuselo být bezvadné, ale nesmělo být chromé), které pak bylo odevzdáno kohenovi.

Nečisté zvíře bylo svaté (a člověk ho nesměl jakkoli využít) do chvíle než bylo vybráno zvíře, kterým mělo být vykoupeno. Jestliže nemohlo být vykoupeno, měl mu být sražen vaz.

K této povinnosti se vztahují verše Ex 34:20 a Nu 18:15.

4. Statut micvot pojících se k Erec Jisrael

Protože se názory různí, uvádíme jako příklad názor Minharara:

Status Mi-de-Orajta měly v EJ za existence Chrámu všechny tyto micvot (*bikurim* ale jen na západ od Jordánu). Většina se dodržovala i mimo EJ, s jiným statutem (Mi-de-rabanan, halacha le-Mošé mi-Sinaj (*orla*) či machloket, tedy spor, zda je příkaz toranický či rabínský). Mimo EJ se nedodržovaly *bikurim*, *šmita* a *kil'ai zera'im*.

V současnosti v EJ nemá většina status Mi-de-Orajta, kromě *orla*, *kil'ai zera'im* a *ilan* (machloket či de rabanan). Nedodržuje se *jovel* a *bikurim*. Mimo EJ je Mi-de-Orajta jen *kil'ai ilan* a *orla* jako *halacha le-Mošé mi-Sinaj*. Ostatní se buď nedodržuje, nebo nemá status Mi-de-Orajta (chala, dary chudým, *reva'i* – jen na vinici, chadaš, *kil'ai ha-kerem*).

¹⁴ Kicur šulchan aruch, kap. 177.

Závěrem lze konstatovat, že většina micvot, pojících se k EJ, dnes nemá statut Mi-de-Orajta.

Závěr

Předmětem naší práce byly micvot pojící se k Erec Jisrael (Izraelské zemi). Nejprve jsme se pokusili definovat, co to jsou micvot a co je to Erec Jisrael a ukázalo se, že EJ není pojem jasně definovaný, ale mluví-li se o EJ a micvot k ní se vážících, mluví se o hranicích navrátilců z Babylonského zajetí.

Obecně pro Micvot tlujot ba-Arec platí, že nemají v současnosti statut Mi-de-Orajta, ale plní se jen na základě rabínských výnosů nebo se o jejich statut vedou spory. Některé micvot mají platnost i mimo území EJ, aby nedošlo k jejich zapomenutí, a ty ve většině případů nefigurují v literatuře přímo jako Micvot tlujot ba-Arec. Za jádro lze považovat micvot spojené se zemědělstvím a to zejména s obděláváním půdy.

Se skupinou těchto micvot jsou nezdědka zmiňovány i tři tzv. Micvot při vstupu do Země, které jsou ale jen úzkým výběrem micvot, které jsou v Tóře uvozeny větou *Až překročíš Jordán...* či *Až vejdeš do země...* Domníváme se, že byly tradicí vybrány právě tyto tři, protože poukazují do budoucnosti (naděje na znovuvybudování Chrámu jako centra kultu jediného Boha a Stvořitele světa a jeho Jediného Vládce, očekávání mesiáše z královského Davidova rodu a připomínka Amaleka jako ztělesnění zla, se kterým se nedá vypořádat jinak než bojem).

Předpokládaným účelem těchto micvot je výchovný záměr: Skutečnost, že vlastník pole nesmí zužitkovat celou úrodu, ale musí se dělit s bližním, jednak napomáhá budovat národní soudržnost, jednak učí člověka, že úroda nezávisí pouze na jeho snažení a že skutečným vlastníkem je *Ten, jehož je země a plnost její*.

Resumé

The object of our work is mitzvot dependent on Eretz Yisrael. We first try to define mitzvot and Eretz Yisrael. We learn that Torah does not give a clear definition of the borders of Eretz Yisrael, however, in connection with the commendements dependent on Eretz Yisrael borders of „those coming out of Babylon“ are mentioned. In the second part we deal with the mitzvot dependent on Eretz Yisrael. Nowadays the majority of them are in force only by rabbinical order. The central ones are the mitzvot connected to agriculture, especially to the cultivation of the earth. There is also a group of three mitzvot related to these ones - so-called „commendements upon entering the Land“. They belong to the category of the mitzvot introduced by the phrase „When you come to the Land“, nevertheless only these three are always mentioned in connection with the mitzvot dependent on Eretz Yisrael. We think that the reason for this is their reference towards future.

We suppose that the purpose of the mitzvot dependent on Eretz Yisrael is educational. On one side, the duty to share the produce of the field builds the national unity and, on the other side, it teaches a man that the only and real owner of the riches of the world is God.

Literatura:

Avineri, Šlomo: Zrození moderního sionismu, Sefer, Praha, 2001.

Bič, Miloš: Ze světa Starého Zákona, Kalich, Praha, 1989.

Chafec Chayim, the Concise Book of Mitzvot, překlad do angl. Charles Wengrov, Feldheim Publishers, Jerusalem / New York, 1990.

Lau, Israel Meir: Practical Judaism, překlad do angl. Shamael Himmelstien, Modan, Publishing House, Ltd., Tel Aviv, 1997.

Leibowitz, Nehama, Studies in Deuteronomy, Numbers, WZO, Jerusalem, 1980.

Leibowitz, Yeshayahu: Judaism, Human Values and the Jewish State, Harvard University Press, 1995.

Min-ha-har, Š.: Ha-Arec u -micvotaha, Hoca'at Haskel, Jeruzalém/ New York, 1982.

Müller, Zdeněk: Jeruzalém mezi minulostí a budoucností, Paseka, Praha – Litomyšl, 2004.

Passamanek, Stephen M. (překlad a poznámky): The traditional Jewish Law of Sale -Shulhan Arukh Hoshen Mishpat, Chapters 189-240, Hebrew Union College Press, Cincinnati, 1983.

Pinhas ha-Levi of Barcelona: Sefer haHinnuch, překlad a poznámky Charles Wengrov, Feldheim Publishers, Jerusalem / New York, 1989.

Reichenberg, Shaul: The Procedure for Setting Aside T'rumat and Ma'asrot, překlad do angl. Aharon Angstreich, The Institute for the Study of the Mitzvot Dependent on Eretz Yisrael, Feldheim Publishers, Jerusalem/ New York. Rok neuveden.

Urbach, Ephraim Elimelech.: The Sages (The World and Wisdom of the Rabbis of the Talmud), do angl. přeložil Israel Abrahams, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, England, 1994.

Zlotowitz, Meir (překlad a komentář): The Megillah, the Book of Ester; úvod Nosson Scherman, Artscroll Studios Press, New York, 1976.

Příručky

Pět knih Mojžíšových, překlad Isidor Hirsch, Gustav Sicher, Praha, 1932 – 1950.

ČEP, Ekumenická rada církví, Praha, 1989.

Pentateuch and Haftorahs, komentář J.H.Hertz, Soncino Press, London, 1970.

Encyclopaedia Judaica, CD-Rom.

Judaic Library Soncino (TB, TJ, Midrash rabba, Rashi), CD-Rom.

Encyklopedie starověkého Předního východu, kol. autorů za vedení Jiřího Proseckého, Libri, Praha, 1999.

Code of Jewish Law - Kitzur Shulchan Aruch, kompilace Solomon Ganzfried, Hebrew Publishing Company, New York, 1961.

Pirkej Avot, Sefer, Praha, 1994.

Aggadoth du Talmud de Babylonie, Verdier, 1982.

Judaismus od A do Z, Jaakov Newman – Gavriel Sivan, Sefer, Praha, 1992.

TABULKA:

Prameny jednotlivých micvot v Tóře

MICVA	PŘEKLAD	PRAMEN V TÓŘE	PARAŠA
Pea	Okraj pole	Lv19:9-10; Lv 23:22	Kedošim Emor
Leket	Paběrky obilí a plodů	Lv 19:10	Kedošim
Olelot	Paběrky vinice - neúplné hrozny	Lv 19:10	Kedošim
Peret	Paběrky vinice - jednotlivá popadaná zrnka vína	Lv 19:10	Kedošim
Peora	Paběrky olivového sadu	Dt 24:20	Ki tece
Omer ha-šchicha	Zapomenutý snop	Dt 24:19	Ki tece
Bikurim	První plody	Dt 26:1-3	Ki tavo
Demai	Prvotiny z tekutin	Ex 22:28; Dt 18:4	Mišpatim Šoftim
Mikra bikurim	Recitace při odvádění prvotin	Ex 23:19	Mišpatim
Orla	Neobřízka - ovoce první tři roky po zasazení stromu	Lv 19:23 a 25	Kedošim
Neta revai	Sazenice čtvrtého roku	Lv 19:24	Kedošim
Truma gdola	Dávka kohenovi	Dt 18:4	Šoftim
Maaser rišon	První desátek	Lv 18:24	Acharej mot
Trumat maaser	Dávka kohenovi z prvního desátku	Lv 18:26	Acharej mot
Maaser šeni	Druhý desátek	Dt 14:22-23	Ree
Maaser ani	Desátek pro chudé	Dt 14:28-29	Ree

Viduj	Prohlášení po oddělení všech dávek a desátků	Dt 26:12-13	Ki tavo
Tevel	Úroda, ze které nebyly odděleny povinné dávky	Lv 22:15	Emor
Chala	Koláč	Nu15:18	Šelach lecha
Chadaš	Obilí nové sklizně	Lv23:9,10,14	Emor
Smita	Propuštění, sedmý, sabatický rok	Ex 23:11; Lv 25: 2-6	Mišpatim Be-har
Prosbul		Dt 15:9	Ree
Jovel	Padesátý rok, milostivé léto	Lv 25:10-13	Be-har
Kil'ai zera'im	Míšení zrn (osení)	Lv 19:19	Kedošim
Kil'ai ilan	Míšení stromů (roubování)	Dt 22:9	Ki tece
Kil'ai ha-kerem	Míšení vinice	Dt 22:9	Ki tece
Kil'ai behema	Míšení dobytka (křížení+zapřahání)	Lv 19:19 Dt 22:10	Kedošim Ki tece
Ša'atnez	Tkaní vlny a lnu dohromady	Dt 22:11 Lv 19:19	Ki tece Kedošim
Bechorim	Prvorození čistých zvířat	Dt 15:19	Ree
	Prvorozený oslík	Ex 34:20, 22 Nu 18:15,17	Ki tisa Korach
Laševet ba-Arec	Usadit se v EJ	Nu 33:53	Masej
	Nenechat usadit modloslužebníka v EJ	Ex 23:33	Mišpatim
Minuj melech	Zvolit si krále	Dt 17:15	Šoftim
Lehachrit Amalek	Vyhladit Amáleka	Dt 25:19	Ki tece

